

SOSEM VOLT CIGÁNYORSZÁG

SZEGKOVÁCS
CIGÁNY
TÖRTÉNETEK

Sosemvolt Cigányország

Szegkovács cigány történetek

Európa

Budapest, 1958

Sosemvolt Cigányország

Szegkovács cigány történetek

Európa

Budapest, 1958

Nem tudunk mink, csoró cigányok, mesét mesélni. Mit is mesélhetnénk mink maguknak? Nem olvasunk mink könyvet, abba vannak pedig benne a szép mesék. Kinek is van ma már esze az ilyenhez? A régiek már meghallak mind, az öreg Feró, a Búbra meg a Hasi-család is mind, mink meg bulizunk látástól szakadásig, mert a szárnyasszög meg az iszkába olcsó, jól rá kell verni, hogy az ötven kiló napjában meglegyen, nem mesélnek ma már az öregek se közben, csak hallgatnak, mint a púp. Nehéz kenyér a szegkovács-mesterség, könyörgöm. Pedig ismer minket ország-világ: a magyar szegkovács-romának párja nincs. Osztottak ide hozzánk még két éve görögöket is, csorókat, de hál megszöktek, nem bírták. Nyáron például a nagy forró melegségekben forgatni, kalapálni a tüzes vason nem gyerekiség ám. Gyarak se bírják csinálni, amit mi csinálunk. Mert vegyük a sinszeget – látlak már olyat, amilyenel a sint fogják a talpfához – ha aztat rúdban leöntik, aztán vagdossák széjjel, letörik a feje. Hanem amikor mink szép csínjával megfogjuk, rnegizzitsuk – így e, nézzék – idetesszük az üllőre, kihegyezzük, aztán az üllő élén szépen lehajlítsuk a másik végit, három nagyot ütünk rá vagy négyet, aztán aprókat, hogy az a szép té formája meglegyen, egy szempillantás és kész. És ez ám nem törik, inkább hajlik, odasimul a sínhez.

Hát így van ez. Meg aztán kinek mesélnénk? A csávócskák az iskolában meg a napköziben, vagy minek híjják, hát ki kíváncsi a mesénkire? Az öreg Csunkó, a muzsikus, tudják, az is hetven felé kaparász már, hál az jött ki hozzám mindig, még nagyobbacska korában is, hogy azt mondja, Nápó bácsi, mondjon már egy mesét, aztán mindig letett egy pakli dohányt nekem, kétkrajcárost. Meg a baraki gyerekek. Mert valamikor nem úgy volt ám, hogy mentek az iskolába, hanem játszódtak a Negyvennyolcas Domb mögött, mi meg, ha kellett, csak kiáltottunk nekik:

– Gyertek csak, gyertek be! Pecó! Szuszka! Kakó! Akartok mesét hallani? Megy ám a mese már idebe, hogy volt, mikor a vakrendőr megfogta a henteslegényt! Gyertek csak, gyertek! Aki bejő kokszot törni, meghallja.

Aztán mink, már akkor is öregecskék, meséltünk nekijük. Csak úgy, ami jött, meg amit mink is a nagyapánktól hallottunk, kitoldtuk-

kifoldtuk, hogy mire a mesének vége lett, hát a koksznak is vége lett. Aztán aki nagyon akarta hallani, azt odaállítottuk fűjtatni, hallgathatta, ameddig csak a gáztól meg nem szédült. Persze még akkoriban inkább csak cigányul járta a mese, úgy jobban is tudtuk, hogy kell kimondani, meg a dalok is romául voltak.

Kinek is mondanám már? Az én fiaim megesküdnének a Márára, hogy nem cigányok, ha már egy jobb ruhát összeszerezték maguknak valahogy.

De akkor, a régi időkben még másféleképp volt.

Hát nem bánom, ha itt szentül megígérik, hogy nem nevetik ki az öregembert, elmesélek egyet-kettőt maguknak azok közül a régiek közül.

SOSEMVOLT CIGÁNYORSZÁG

Kaj szja, kaj nána – vagy hogy is mondom már – volt egyszer, hol nem volt a sosemvolt Cigányországnak egy hatalmas királya. De nemcsak, hogy hatalmas volt ez a cigánykirály, hanem még a felesége is a legszebb asszony a messzi országban. De nem is az országban: se ezen a világon, se a másikon olyan szép nem volt.

Hát egyszer a szép királyasszony lánykát hozott e világra, de aztán a láz mindjárt el is vitte őtet, rá két napra, hogy megszülte. Még mielőtt meghalt volna, halálos ágyán a királynak meghagyta, hogy csak akkor házasodhat újra, ha őhöz hasonló szépet talál magának.

Hogy a hat gyászév letelt, keresett is a király, járta az országot, de még a szomszédos országokat is, aztán mégse hozott magának asszonyt, mert hiába, olyan szépet nem talált, mint az ő gyönyörűséges megholt felesége.

Közben a királykisasszonyka nőtt, nevededett, és már tizenhat éves lett. Elnézte az apja sokat és mindig mondogatta magának: „Fehér boton vezessenek, ha ez a leány olyan szép nem lesz, mint az anyja!” És úgy is lett.

Mikor, mondom, a lány tizenhat éves lett, előveszi az apja azt a képet, azt a fényképet, amit akkor csináltatott, mikor összeházasodott szegény szép feleségivei. És ahogy nézi a képet, azt mondja a lánynak az apja:

– Te leány! Anyád megmondta a végső akaratjában, a halálos ágyán, hogy csak olyan szépet vehetek el, mint ő volt. Hát nézz erre a fényképre, te leány. Se ezen a világon, se a másikon olyan szép nincs, csak te. Tégedet veszlek hát el feleségül.

Nagyon sírni kezdett a lány, aztán hogy nemet nem mondhatott apjának, kiszaladt a temetőbe anyja sírjához és így szólorgatta anyját:

Ustyj upre mri dajori!

Ustyj upre mri dajori!

(Kelj fel én anyácskám!

Kelj fel én anyácskám!)

És akkor így felelt neki az anyja a sírjából;

Nastyj us tyav mri csajori.

Kastune hi mre pre,

Zsibbadt mre duj musza.

(Nem kelek fel, lánykám.

Lábam elfásudott,

Karom elzsibbadott.)

Mást az anyja nem mondott, hát sokkal okosabb nem lett ebből, dehát mégis megsegítette a drága Déloro. Mert mire hazaért, apja elment vadászni magának. No, a leány meg mit tett?

Összeszedelőzködött, aztán el, ki a világba!

Hát ment, ment a leány, addig ment, míg nem ért a szomszéd király udvarába. Oda meg szolgálónak elszegődött. S mivelhogy olyan szép volt, hát a királyfi mellé osztották. Nagyon is tetszett a királyfinak, kikérdezte, szépen, finoman, honnan jött, ki lánya, a lány meg megmondta. Több se kellett a királyfinak, mindjárt ki is tűzte az esküvőt, hogy megesküszik a cigánykirály szép lányával.

Háj, te baro Dévla, hát akkor mi történt! Mert közbe hazaért a cigánykirály a vadászatról és látja ám, hogy hűlt helye a leánynak. De nem dühösödött őm meg, mert az nagyon egy rafinált, gódis ember volt! Leoldolta az övéről élő kardját és megparancsolta neki, keresse meg a leányt, és valahol megtalálja, teherbe ejtse, üsse le a két karját, azt fogja meg és hozza haza.

Úgy is lett. A kard elment, lemetszette könyékből a leány két karját s hazavilte. A király hívatta a papot, ráparancsolt, hogy eskesse őt össze a leánya két karjával. De bizony a Déloro szíven viselte a szép királykisasszonyka sorsát, és amint a király a templomba belépett és az ő szent testére nézett, nyomban holtan esett le a lábáról. Így lett a sosemvolt Cigányország királyának szomorú vége.

Közben a leánya- készülődött az esküvőre. Olyan menyasszonyi ruhát csináltatott magának, hogy nem látszott, hogy hiányzik a két karja könyékből. És bizony a hasa egyre nőtt, mert másállapotba esett a szegény. Így történt, hogy mikor az esküvői ebéd eljött, úgy ült az asztalhoz, hogy ne lássák rajta se a többet, se a kevesebbet.

Enni nem evett szegényke, hogy is evett volna? Hiába hordták elé a legdrágább ételeket, még a csirkepaprikás se kellett nekije, pedig azért nagyon fájt a kicsi szíve. A többi vendégkirályok már

sugdolózni kezdtek, hogy milyen éktelen szép, csak kár, hogy nem eszik s nem is beszél.

Hát amikor táncra került, kérelték is a vendég-királyok, hogy menne velük táncolni. Mert tetszett mindenkinek, mert hát a világi szépség rajta volt. A fiatal ura is kérte, de mikor nem ment, fölrántotta és vitte a táncba.

Aztán akkor minden kiderült. A királyasszonyka hiába magyarázta, hogy ő ártatlan. Az ura ledobatta a szolgákkal a disznóólba.

Node asunesz, hogy ebből mi lett! A Déloro letekintett az égből a király disznóóljára és odahíta Szent Pétert.

– Gyere csak ide, fiam – azt mondja nekije. – Látod azt a kis roma csávót, akivel az anyja most vajúdik? Legyél a keresztapja, fiam.

Közben a királyasszonyka nagyon rosszul lett, mert már mindenórás volt és meg is szülte a kis fiúcskát. És éppen akkor érkezett oda Szent Péter az ólajtóba.

Köszöntötte szépen a kismamát, aztán így szólt hozzája:

– Vedd fel leányom, szoptasd meg a gyereket.

– Jaj, bizony, hogy vehetném föl, jó uram – mondja neki a leány –, hisz mind a két karom hiányzik könyékből.

– Vedd csak fel, leányom, ha mondom.

A leány szót fogadott. Hát, Déloro báró, kinőtt mind a két karja, méghozzá könyékből. A Szent Péter meg ruhát adott a kicsinek és behintette gyémánttal.

Hát négy óra tájt jönnek ám le a szolgák, hogy a királyasszonyka csontját kiszedjék, mert gondolták, széttépték már a disznók. De akkorra már lángban állt az ól, tüzet fogott a gyémántok tüzetől. És jön ki a Szent Péter meg a kismama, meg a gyerecske az égő ólból, rajtuk nem fog a láng.

Rohannak a szolgák, jelentik a királyfinak. Jön is a királyfi futva elébük, és kéri őket, hogy ő nem tudta, és így meg úgy.

De a királyasszonyka nem szólt neki egy szót sem. A Szent Péter meg adott hintót, hallovast neki, azzal hajtott haza a királyasszonyka a gyerekivel, vissza se néztek.

Ha jártukban-keltükben Cigányországba maguk is elkerülnének, mondják meg nekik, hogy tőlem hallották.

De csak ha ők kérdik.

– És sosem volt Cigányország? Vagy volt? – kérdezte tőlem a végén mindig a Kákó gyerek, mert sokszor elmondtam a gyerecskéknek a mesét. Az Isten se tud minden kocsi kocszhoz újat kitalálni. No, szóval mondom neki:

– Te gyerek, én aztat honnan tudnám? Egész csöppke rajkó voltam én is, hogy apám ide leállított a gödörbe, azóta a sorompón túl nemigen mentem. Hogy Cigányország volt-e, nem-e, azt a gádzsók jobban tudják, ők az okosok. Mink csak egyet tudunk olyat, amit ő nem. Hogy ki az, aki a sírját megássa magának, ami előtt dolgozni kezdene. Kérdezd meg akármelyik gádzsótól, nem tudja. Én megmondom neked: mink szegkovácsok. Mert mikor a kocsztörésből kinőttünk, az apánk kezünkbe adja a kislapátot, aztán mondja:

– Na, ásd meg a gödröt magadnak, te gyerek.

Aztán megássuk és itt dolgozunk, amíg csak a köhögés el nem visz. Mit tudjuk mi, mik voltak, mik nem? Dolgozzál, hogy az a pár kiló sínzöged meglegyen amíg élsz, aztán jojkakát. Azt se tudják a gádzsók, hogy a romák dolgoznak nekijük, hogy sukár házuk lehessen. Mert az ácskapcsot ki csinálja? A roma. Ki a rabitz-szeget? A roma. Ki a szárnyasszöget? Az iszkábát? A sarokszöget? A roma. És ki tudja, hogy roma csinálja mindezeket? A roma. Nem tudja senki, csak hogy tetvesek, meg lopnak. Nincsen is becsületünk, ahogyan a nóta mondja:

Márel o Dél, márel,
Kasz kamel te máren.
Te mán margya o Dél
La bára brigasza.

Naj inon lóve, naj num,
Csi duj névé naj mán.
Te lőve ávlasz mán,
Vi patyiv avlasz mán

(Vered Isten, vered,
Akit akarsz, vered.
Rám is rám járt kezed,

Nagy bánattal vertél.

Nincsen pénzem, nincsen,
Két krajcárom sincsen.
Hogyha pénzem volna,
Becsületem volna.)

ISTEN VERÉSE EZ MIRAJTUNK

Elhiggyetek nekem, öreg romának. Úgy volt bizony, mikor az Isten szent felsége osztotta szét a mesterségeket a nép között, elküldte a Szent Pétert a cigányért is.

Kinn lakott akkor is falu végén a cigány, putriban. Mikor a Szent Péter belép, látja, hogy lenn a földön fekszik, azazhogy szalmán és hajtja a hasáról a legyeket.

– Hát te mit csinálsz, more? – kérdi tőle a Szent Péter.

– Mit csinálnák? Látja, mit csinálok – mondja neki a cigány szemtelenül. – Mesterséget nem adtak, hát hajtom a legyeket.

– Nem úgy van az, hallod-e! – mondja neki a Szent Péter. – Menjél csak oda te is, ahol az Isten szent felsége, aztán ott majd kapsz. Helyedbe nem hozzuk.

– Jól van, annyira azért nem sürgető – mondja a cigány nagy bölcsen. – Hanem üljön le, nagyságos uram. Igaz, megkínálni nem tudom semmivel, de az asszony mangelni ment a faluba, hát majd előkerül, azt hoz valamit. Amíg ez meg nem jön, addig el úgyse mehetnék itthonról.

És hogy az időt mulassza, mindjárt dúdolgatni is kezdi a Szent Péternek:

Hej, Mimi, Mimi

Elment kukoricát lopni.

Kicsi késsel vágja szárát,

Hogy ne hallják a zúgását.

De akkorra már szedelődzik is a Szent Péter, mert azt mondja, hogy sok a dolga az osztásnál, várja az Isten szent felsége. Közbe biztos úgy volt, hogy nem nagyon tetszett neki, amit a Mimi csinál, csak nem akart szólni, mert igen egy finom ember volt.

Hát a cigány csak tovább hajtotta a legyeket, de ahogy az idő tellett, egyre bokhalósabb lett. Mert az asszony csak-csak nem jött, pedig már besötétedett. Éjfél múltán, mikor már a cigány alig látott az éhségtől, na, akkor állított be az asszony. A cigány mindjárt azzal kezdte, hogy jól megverte-csalavázta, amiért az éjfél onnansó oldalán hazajönni nem bírt. Hát még, amikor látta, hogy üres az asszony keze és *náne szó te kan!*

De aztán elaludtak éhes hassal. És ahogy a jó románknál szokás, a reggelt átaludták, a delet meg átpihenték, és már

lemenőben volt a nap, amikor a cigány fölhasználódott. „Az ám – gondolta magában akkor – gyerünk csak, még kapok valami jó zsíros mesterséget, az Isten szent felsége talomba tartja énnekem, rokonának.” – Azzal kelti is az asszonyt, porolja le őt a szalmától, hogy illendően mehessen az Isten szent felségének elébe.

Aztán csudálkozhatott egyet a cigány, mikor a Szent Péter odavezette! Mert így szólt a cigányhoz az Isten szent felsége:

– Kiosztottam már bizony a mesterségeket, te szegény cigány. Egytől egyig kiosztottam. Nem maradt már neked semmi. De hogy mégis eljöttél, nem hagylak semmi nélkül. Legyen a tiéd a lopás, az asszonyodé meg a jövődömondás, hallom, úgylis ilyesmit csináltatok már eddig is.

Azzal elbocsátotta a cigányt.

Ezötte van aztán, hogy nincsen becsületünk, csúfolnak, szidnak, mert az Isten szent felségével nem ellenkeztünk.

– És hogyan van az, hogy mink mégis ezt a troszkás mesterséget űzzük? – kérdezgette a Kákó gyerek. – Erre nincsen egy meséje, Nápó bácsi?

– Hát bizony – mondom neki, de eztet magam találtam hozzá a mese végihez, sebtiben – úgy volt, hogy a Szent Péter, mikor kiengedte a cigányt, azt mondta még nekije az ajtóban:

– Ide figyelj, te cigány. Ha mégis becsületre térnél, elhagynád a lustálkodást, a döghúst, meg hogy a dögcsírkék begyiből kisedd a kukoricát s a dolgos gádzsó udvarára szórd, no, akkorra mondok neked valamit. A mesterségekből visszamaradt egy, nem kellett a gádzsónak, nagyon nehéz egy mesterség. A kovácsolás ez a mesterség, te cigány. Ha dolgos életre térnél, hát ez olt van neked. Az Isten szent felsége azért nem mondotta, mert ismeri a rossz véredet. Hát ezt a jobbik eszednek mondom.

A cigány hazafele csak nevette, hogy neki ilyen nehéz bútít ajáll a Szent Péter, de azért otthon elmesélte a rajkóknak, meg az asszonyoknak, hogy mit végzett.

– Így volt-e, nem-e, aztat én nem tudhatom. – És közbe rákacsintottam a többi öregekre, azok meg vissza. – He látjátok, fogott a Szent Péter szava némélyikőnkön. És egyszer járt itt nálam egy nagy művelt rajkano raklo, az magyarázta nekem el, hogy a mi mesterségünk milyen régi, hogy már valami fene tudja mikori vak író, valami Hőmérős is írta, hogy milyen jó kovács a roma. Aztán én is mondtam neki két történetet erről, de ha nem így igaz, az Isten fel ne segítsen kelni innen – ahogy mondtam, úgy írta, mint az őrdögmololla a füzetjibe, és a végén azt mondta, hogy ezt beleteszi az újságba.

Hát ha nagyon ráérnek, elmondom maguknak is. Arról szól, hogy

AMIKOR A MI URUNK, JÉZUS SZEGKOVÁCS VOLT

Mert bizony szegkovács is volt. Meddig, igaz, azt nem tudom, de gyerekkorába. Úgy volt, hogy az apja, mert jó apja volt a József, azt mondta neki egy napon:

– Édes fiam, látom kitanultad már az ácsmesterséget, külömbül dolgozol, mint apád. De ha az ember prófétának tanul, több mesterségeket meg kell ám ismernie, mert huncut a nép, csúffá teszi a jó édesanyját is vöröshagymáért. Ezért hát ide figyelj, fiam. Odaadlak a cigányhol, hogy kitanuld a szegkovácsi munkákat, mert a cigány a szegkovácsok közt a legjobb, a zsidó meg az arábus közelébe se érhet. És az ács meg a szegkovács egytestvér a mesterségben, azért hát gyere fiam, elviszlek.

Hát jó. Elvitte. Előbb csak kokszot szedni küldte a cigány a mi Urunkat, aztán törette vele, utóbb, amint ügyesedett a gyerek, már a száklyát is ő tartotta a tűznek. Apróbb szegeket is kikalapált már, dugószeget, mit, úgyhogy végén már a legnehezebb munkákat rá merte bízni a cigány. Mondta is mindig a Józsefnek, mikor eljött megnézni a gyereket, hogy ebből még az ország első szegkovácsa lesz egyszer.

Már mostan, hogy, hogy nem, a Heródiás királynak, aki akkor volt, a legszebb két pejlova nekivadultában lerúgta a patkóját. Finom két ló volt, csak rúgós mind a kettő, meg harapós. Úgy megrugdalták-harapták a címeres királyi kovácsokat, amikor patkolni akarták őket, hogy egyikből se lett ember. Elbúsult a Heródiás király, mikor eztet meghallotta, mert a két pejkónak patkó nélkül nem vehette hasznát. De aztán eszébe jutott, hogy kinn a faluvégein a cigánykovács, az majd dörgölget valamit az orra körül, azt megszelídül a ló, s akkor meg is patkolhatja mindjárt.

El is vezették a királyi szolgák nagynehezen a két pejkót a faluvégre, a péróba, ahol a cigánykovács is bútizgatott. Ilyen lovakat nemigen patkoit még a cigány, de hát hogy ez a nagy tisztelés érte, gondolta megpróbálja. Szöszmötölt valamit az orra körül, kenegette, bizergette, de hát mindhiába. A ló csak-csak feléje harapott meg kapált erősen. A mi Urunk, Jézus is kinn állt a kisudvarba, és nézte,

mire megy a gazdája. Aztán, hogy a cigány minden erőlködése hiába volt, odaszólt neki:

– Hagyja gazdám, majd én.

– Mi az, csücske – mondja neki a cigány – már te is ember vagy? Lovat ilyet nem láttál még, aztán megcsinálod azt, amit én nem? Gyere csak, gyere ide, ha megcsapja azt a rossz tetves formádat a farkával, kiszédülsz a világból! – Szóval nagyon megmérgekedett a cigány. A Déloro bocsásson meg neki, ilyeneket mondott akkor, mérgibe.

A mi Urunk meg erre nem szólt, csak fölvette a kisbaltát a sufniajtó mellől, odament, és sorra levagdosta a két szép pejkó lábait. A cigány majd megbolondult. Futott a mi Urunk után a sufniba, mert az máris kalapálta fel a patkót.

– A bibaszt a fejedet, engem most a király négyfelé hasítat! De én meg a te fejed hasítom szét a kisbaltával, ha vissza nem pászítod a helyibe ezt a nyolc lábat, te profétanevendék! Hogy ennék el az apró rákok a torkodat!

A mi Urunk csak hallgatott és verte föl a patkót. Mikor elkészült, vette hóna alá a nyolc lábat, kiment az udvarba, helyükbe tette, aztán ráfűjt az ő isteni szent lelkével, és a pejkók egyszeribe talpra ugrottak.

És a cigány is a nyakába a Jézusunknak.

– Látod, szemét, így kell! Nem megmondtam az apádnak, hogy olyan kovács leszel, hogy csodát kerázol a világnak? Itt vakuljak meg, ha nem! Már te majd olyan ügyes vagy, mintha a roma vér volna benned!

Estére eljöttek a királyi szolgák és nehéz aranypénzeket fizettek le a cigánynak.

Igen ám, de most már a Heródiás, ha ilyen munka akadt a háza körül, rögvést a cigányhoz szalajtott vele. A cigány meg tollasodott szépen, mert a Krisztus Jézus megcsinálta neki a patkolást.

Egyszer aztán akkor találták vinni a lovakat a királyi szolgák, mikor a mi Urunkat elzavarta a cigány koksztot szedni. Hát a cigány már nagyon nagy embernek hitte magát, vette ő is a kisbaltát, lecsapta vele a lovak lábát s vitte be patkolni a sufniba. Meg is patkolta volna elég tisztességesen, de aztán mikor helyre kellett rakni a lábakat, akkor lett nagy baj. Mert látta a cigány, hogy a mi

Urunk Jézus, csak odateszi, ahonnan lemetszette volt, aztán csak ráfúj és kész a nagy mesterség. Odatette hát ő is, aztán fújt egyet s várta, hogy a drága pej kó talpra szökkenjen.

Hát azt várhatta. Mert a lovak csak ott feküdtek döglötten, a szép nemes vérük meg széjjel az udvaron. Fújt megint egyet a cigány, de most már nagyobbbat. Semmi. De akkorra már a melegség ütöt kiverte.

Híttá az asszonyt, az is kiszaladt s már fújták ketten. Utoljára már a dudát is kihozta a cigány a tűz mellől, s az asszony kezébe adta.

– Fújass már a töke alá, verjem az agyadba, mert ha nem, este együtt lovagoljuk meg a karó hegyit! Fújass jobban, ha szereted azt a dögös életedet!

Mindhiába. A végén aztán már egész odalett a szegény cigány és könyörgött jajgatva:

– Haj, Dévla, Dévla, aki a tyúkokat elveszed! Nézz már le a te csoró fiadra! Vétkes vagyok, bűnös vagyok, mert még a te pénzed se lenne elég nekem! Többet nem csinállok ilyen munkát, csak ezt a próféta-gyereket küldd haza hamar.

Abban a szent pillanatban toppant be a kisudvarba a mi Urunk, Jézus. És most csak rájuk vetette a szemét, és a lovak máris talpra szökkentek nagy tüzesen.

– Hát ezt meg hogy csináltad, te? – bámuldozott a cigány. – Rá se fújsz, pedig úgy mutattad énnekem a forszát! Hát aztán mi lesz, ha hazáig leesik a lábáról, fúvás nélkül?

– Amiatt ne búsuljon maga egyet se – mondja neki a mi Urunk. – Nem eppen a fúvás adja vissza annak a lelket, és nincsen is annak forsza. Ha az én menntyei magasságos apám is úgy akarja, ez a darab sallag is arannyá változik a kezemben.

– Már ezt ne mondd nekem, *o Dél te márel tri gódi* – attól, hogy egypár döglövat helyreütsz, attól még nem lesz a troszkából arany!

Hát ahogy a cigány ezt kimondta, csak csudaszépen kezd fényleni a Krisztus Jézus kezében a sallag. De akkor már dobta is vissza a többi troszka közé, hogy menten visszaváltozott sallaggá.

– Kicsi a te hited, cigány – mondta a mi Urunk, Jézus búcsúszóul – meg is maradsz te már troszkásnak mindörökre. –

Azzal kifordult a kisudvarból, és a szegény szegkovács sose látta többet.

Hát aztán nem tudom, az újságba belelette-e, nem-e a raklo, de ebből is láthassák, milyen régi a mi mesterségünk. A másik annyibul érdekesebb, mert az van benne, amit mindenki saját szemével láthat, már szóval hogy

MIÉRT VAN A MI URUNK, JÉZUS HÁROM SZEGGEL FELFESZÍTVE

Pedig hát négy szöggel szokták az ilyesmit abban a világban. Hát elég az hozzá, mikor az okosok már elhatározták, hogy keresztre feszítik a mi Urunkat, s meg is ácsoltatták a keresztet hozzá, elküldték három katonát, hogy hozzanak szeget hozzávalót, négyet. Adtak velük nyolcvan krajcárt, hogy jó erős legyen a szeg, megbírja a mi Urunkat.

El is ment a három lándzsás katona még kora délután, azzal, hogy várják meg a szeget, mert holnap reggelre kell. Mentek szóval az úton, de igen viszkedett a zsebükben a pénz, meg meleg is volt nagyon, hát betértek az úton egy kocsmába, egy-egy kétdecire. Aztán, ahogy az már lenni szok, gyere pajtás még egyszer megbuktassuk, na gyere még egyszer, elpiázgatták a felit a pénznek, aztán meg sehol, semmi szeg, csak már alkonyodik.

De még jóidőben észhez tértek, mert annyibul rendes katonák voltak, hogy nem itták magukat eszmételenre és kifordultak a kocsmából szegkovácsot keresni.

No, nem is messze letek egy arábust, bementek hozzá a sufniába és mondják:

– Hallod-e, te arábus! Négy jó szeg kéne nekünk, keresztfába való, kalapáld ki sebtibe. A Krisztus Jézust nyújtsuk meg holnap, amiért király akart lenni.

Alighogy meghallotta ezt az arábus, fölkapott egy vödör vizet, kioltotta vele a tüzét, és azt mondja:

– Nem úgy van az, katonák! Hallottam én arról a Krisztus Jézusról, nagyon egy nagyszerű ember az. Ha ti azt fel akarjátok feszíteni, én abba nem segítek nektek.

– Jól meggondold, arábus! Mink szépen beszéltünk teveled, hát hallgass a szép szóra. Mert ha nem, beszél ez helyettünk.

És a lándzsájukra csaptak.

De bizony az arábus csak megkutyálta magát, hogy ő nem.

– Jól van – mondták a katonák, és átszúrták a lándzsájukkal. Aztán mentek tovább egy házzal.

Igen ám, de már másik szegkovácsot nem volt olyan könnyű találni. Kétszer is megkerülték a várost, amíg egy udvarból megint

kalapálást hallottak. Zsidó verte ott a vasat. A katonák bemennek és mondják:

– Hallod-e, te zsidó! Négy erős szög kell keresztfába, megvárjuk. – Annyit már okosodtak, hogy nem szóltak a Krisztusról.

A zsidó munkához is látott. Levágott négy vasat egyformára, aztán fogta a dudát s jól felszította a tüzet.

Hát ahogy a vasat belenyomja a kokszt közé, kicsap a láng magosra, és megszólal belülről a halott arábus:

– Ne csináld, zsidó, ne csináld, mert a legnagyobb prófétát feszítik fel vele! A Krisztus Jézus keresztjére kell a szeg!

A zsidó hogy ezt meghallja, eldobja a kalapácsot. Megreszket egész testjében és így beszél:

– Nem, nem, ha én kerülök mellé, akkor sem! Én láttam a múlt vasárnap, amikor megjött számár hátán.

Addig-addig, mígnem a lándzsások átszúrták őtet is.

Az ám, de közbe öreg este lett. És a katonák hazamenni sem mertek üres kézzel, mert a fele pénznek a seggére vertek. Hová legyenek hát? Most már nincs a szeget ki megcsinálja, szakadó éjnek idején.

Hát amint meg-megállnak, mennek, csak úgy se ide, se oda, pislancs kis világot látnak jó messze az út mentén. Elmennek odáig, gondolják, megnézik, mi az, hát látják ám, hogy egy cigány ül az árokszélen, mellette kis halomban faszén parázslék. A cigány kezibe fogó, szeget tart az üllőre, a felesége meg ráver a nagykalapáccsal, ahogy régen szokásba volt.

– *Del o Dél laci rat* – emeli a cigány a kalapját tisztességgel, ahogy a vitéz uraknak kijár.

– Jó estét, te cigány. Csináld csak olyan szeget nekünk még hármat, amilyen a kezedbe van, azt meg add ide. Negyven krajcár az ára, azt is megmondjuk, se több, se kevesebb.

Nagy pénz volt az a negyven krajcár akkor, hát még a cigánynak! Kétszer se kellett szólni neki, már hegyezte is az újat. De ahogy a tüzet fújtassa, neki is megszólal ám a halott arábus, meg a zsidó lelke is. Azt mondják:

– Ne csináljad, cigány, ne csináljad, mert a legnagyobb prófétát feszítik fel vele! A Krisztus Jézus keresztjébe kell az a szeg!

Az asszony nem hallotta, a katonák se hallották, csak a cigány hallotta. Nézett egyikről-másikra, nem tudta, mitévő legyen. Nagy ember a Krisztus Jézus, azt már hallotta egy öreg szegkovácstól, de hát a vitéz urak is nagy emberek, lándzsájuk van. S ahogy nézi a lándzsájuk hegyit a cigány, látja ám, hogy véres. Több se kellett neki, csak intett az asszonynak, hogy verjen rá.

El is készült így még két szeg, a késszel együtt, amit a katona az iszákjába tett, három. Elkészül a negyedik is, ledobja az üllő mellé, mert tüzes még.

Haj, Dévla, Dévla, nagy a te hatalmad! Mert csudát keráztál akkor az egész romaságnak! Mert bizony a szeg nem akart kihúlni, nem is húlt, csak ott feküdt a földön tüzesen. Hiába loccsintott rá a cigány vizet, hiába hányt rá földet, hiába, hiába!

A katonák elnézték egy darabig, hogy kínlódik az utolsó szeggel a cigány, aztán ők is megszagolták a csudát, s lándzsa ide, lándzsa oda, elszaladtak három szeggel.

A szegény cigány is odábbállt még azon éjjel. Hol itt ütötte fel a sátrát, hol ott, hol itt ásta meg a gödrét, hol ott. De hogy miért, azt nem tudják. Hát azért, mert valahol csak bútizgatni kezdett a szög egyszer csak nem húlt ki, izzott, mint a parázs, hánytá rá a földet, loccsintott rá vizet, aztán csak szaladt kocsin, lovon, mintha ki a világból.

Hát így jutott a mi Urunk Jézusunknak csak három szeg.

Drága Déloro, ne verd már ezt a szegény, szerteszét népet!

Csak éppen már azt se hiszi az ember, hogy ő tudna rajtunk segíteni. Az a sok széthúzás ami van köztünk. A testvérek marakodnak, egymást ölik, a családok még megint, a szegkovács a muzsikust, a muzsikusz a szegkovácsot, de mind együtt marják az oláh cigányságot. Igaz, nem azért mondom, mert garázda népség az, csak a gádzsót rabolja meg, ennyi az élete, meg a tánc, meg a szép lovak, meg az arany a kocsiútban, de azért sok magunkfajta másképp okoskodna, hogyha hallotta volna ezt a mesét attól a puró oláh cigánytól, akitől én hallottam. Persze azt úgy is kéne elmondani oláh cigányosan, de mink felvidékiek nemigen értsük az ő beszédjüket.

MADARAKBÓL LETTÜNK

Azzá, amik vagyunk – cigányok. Mindőnknek szárnya volt, már az akkoriaknak, és nem butival meg csórelással kerestük meg a betevő falatot, csak szálltunk, mint a többi madár, s azt ettük, amit a többi. Ősszel, amikor már *sudripe hi odjári* – vagyishogy odakinn hideg kezd lenni, akkor mink is szépen szárnyra kaptunk a többi madarakkal és repültünk messze Áfrikáknak. Itt meguntuk, szálltunk oda, ott meguntuk, odább szálltunk, szóval így.

No, az se volt azért aranyélet, mert a kalickás madárnak annyival jobb is, hogy a bolond gádzsó, aki tartsa, becézgeti – csiriklóri, verebóri – és beszórja neki a szemet mindennap. De a szabad madár bizony maga teremti ki a magáét, ha a föld alól is. De hát szabad.

Elég az hozzá, mikor már sok-sok napja repültünk nagy száraz vidék felett, étlen-szomjan, no, egyik este, vagy jobban mondva szürkületkor, mert akkor még látni lehet, látjuk ám, hogy kövér mezők maradnak el alattunk. Hát a vajda, mármint a madárvajda leszálljt int a szárnyával, le is szállunk és elkezdjük csipegetni föl a szép búzaszemeket.

Addig-addig, hogy nagyon tele találtuk enni magunkat a sok napos bokhalipe után, úgyhogy nem is bírtunk már aznap este továbbrepülni. Ott is maradtunk másik nap reggelig, és akkor megint csak ettünk, mivelhogy megint csak éhesek voltunk. Aztán megint nem bírtunk szárnyra kapni, és jött a dél és jött az este és minket még mindig ott talált.

És közben egyre híztunk, zsírosodtunk. Most már, ha nagyon akartuk volna se bírtunk volna fölrepülni. És aztán meg is szoktuk ezt a nagy jó módunkat, hogy nem kell szállni se ide, se oda, helyibe talál az ember, vagyishát a madár mindent. Lassan már nemhogy szállni nem tudtunk, de még ugomi se, csak lépni lassan, komótosan.

Aztán eljött az ősz, s a kövér mező fonnyadozni kezdett, nem termett többet, ami meg a földön volt szem, azt meg a patkányok meg a pockok is segítettek fölszedni. Mit volt mit tenni hát, mink magunk is hozzáláttunk a betakarításból, ahogy a mezei állatoktól láttuk. Gödröket kapartunk, kibéleltük, behordtuk, amink még volt,

aztán befedtük. Utoljára gallyakból meg szalmából elkezdtünk magunknak putrikat rakni, hogy legyen mibe kiteleljünk.

Munka közben apródonként megvastagult a lábunk, elfásult a szárnyunk és kar lett belüle. Vége lett a szép világnak, repülésnek egyik világból másik világba.

De hát mink oláhcigányok – így végezte a *puro rom* – madarak vagyunk még most is. Ha völgybe vertünk sátrat, fel a hegyre kíváncozunk, s ha fönn állunk leghegyin a hegynek, le a völgybe szállnánk. Csak ám nekünk lábon kell jutni odáig.

Azért nem is élünk minit túnyán, kuporgatósan, mert mink egy szép napon madárnak visszaváltozunk.

*Nem is szidom én az oláhcigányokat, mert talán igazuk lehet.
Gyerekkoromban csudáltam én is sokat őket, mikor a vajdájuk, a
nagybajuszos – drága duplasallangos, kiveri szerszámot vet a
lovakra, aztán befogja őket a kocsijába. Feláll a bakon, gyeplő. a
kezébe, a rajkók meg hátul a kocsin, tizenöt-húsz, aztán vágóban
végig a falun azokkal a csuda lovakkal! Vándorélet, kóborélet, de
szép élet!*

HERCEGNÉ KISASSZONY

Amikor még kocsikkal kóboroltak az oláh cigányok szerte az országban, akkor történt. Azazhogy apám szokta mesélni, én nem voltam ott, de hát aki nem hiszi, járjon utána.

Egy karaván szép Erdélyországot járta már réges-régen. A rajkók ott nőttek fel a kocsikon, nem is nagyon nézték, melyik kié, egy család volt az egész. Ha a lovak elfáradtak, a cigányság sátrat vert, megpihent egy időre, a romák kupeckedtek, a romnik csóreltak meg jövőmondani jártak a falukba, hát így éltek. Nem nézték azok, hol állapodnak meg, kinek a földjén, nem is fájdtották a fejüket sokat. Akárkié, a romáké is.

Hát úgy esett egyszer, hogy egy herceg földjén ütöttek tábort, zöld gyepen, szép estefelé. Siettek a sátorveréssel, hogy mire besötétedik, meglegyenek. Meg is lettek, a vajda sátra előtt nagy tüzet raktak, fazekak kerültek, meg tyúk is bele mindjárt, jó zsíros, szóval közeledett a vacsoraiddő.

Hogy, hogy nem, a herceg is éppen a birtokán volt, s mivel nagyon szeretett sétálgatni így estelente, a nagy tűz odacsalta őt is a cigányok táborához.

– Szép jó estét, cigányok. Már ne haragudjatok énrám, hogy estebédeteknél zavargók, de hát szeretem látni, a birtokomon mi történik. Ez és ez a herceg vagyok.

A cigányok, ahogy a tüzet körülguggolták, fölnéztek. Szép szóval köszöntötték ők is a nagyurat. A hercegnek háttal állt egy cigányasszony, tészta vége a vállán, másik vége a kezébe, laposra paskolta, beleszaggatta a forró vízbe, aztán megint húzott egyet a tésztán. Amíg a cigányok meg a nagyúr eludvariaskodtak egymással, így meg úgy, addigra készen lett az asszony, nagy cseréptálon zsírosan remegett a drága túrós laska.

Gusztust kapott a nagyúr, de nem ám csak a tésztára. Ahogy ott beszélget, szemet szúr nekije egy szép csajóri a tűznél, olyan sukár, hogy olyat még a hercegi nagy bálakon se látott. Alig bírta a szemét is levenni róla.

Hát most már mit csináljon? Nagyon tetszett nekije a lány, nagyon tetszett, de hát a cigányok sokan vannak, ő meg egymaga, el nem csalhatja, el nem rabolhatja. Jutott eszébe valami, szerencséjére.

– Vajda uram! – azt mondja a vajdának, de jól mondja, mert nagy úr is volt a vajda még akkorában. Dupla vastag aranylánc a lajbija két oldalán, szikraköves ángruszt az ujján, és a romasággal ő parancsolt életre-halálra. – Vajda uram! – azt mondja – nézze csak, én még sosem ettem ilyen cigányos laskát. Ha jó szívvel látnak, hadd tartok magukkal. Hordó borról gondoskodok.

– Jó jön csak, üljön közénk, nagy tisztelés ez minékünk – mondja a vajda. – Hogyha hercegi kegyelmednek is jólesik ez a mi egyszerű vacsoránk, hát ne is kérdezze, jöjjon.

No, a herceg még mielőtt közékük ült volna, hazanézett, mert a kastélya nem messze volt onnét, és megparancsolta otthon a kasznárjának, hogy egy hordó nemes aszút kocsira tegyenek, s kihozzák a cigánytáborba. Azzal már fordult is vissza, gyalogosan, hamarjában, mert egyre a szép cigánylány járt az eszibe.

Aztán odaguggolt a kegyelmetes herceg, romák közé, csak úgy favillára laskázni. Vacsora után, hogy már a hordót is csapra verték, a herceg, mintha csak úgy most esett volna rá a szeme a lányra, odaszólt neki:

– No, szép húgom, ha van kedved, énekeljél valamit minékünk.

– Az ám, leány – mondja a vajda is – az éneked is szép, akár te, gyöngyöm, Miriklo.

A leány felállt guggoltából, fölvetette a két szép szemét, és dzsilavázni kezdett, előbb egy szép lassút, bánatossat:

Dzsavt'ar mange babam

Andi Szala megya,

Kaj na pindzsarel man

Csi roma, csi gádzse.

Kaj na pindzsarel mán

Csi roma, csi gádzse.

Tyinav tuke babam

Duj névenge cukro

T'ovel tro múj gullo.

Duj névenge cukro

*T'ovel tro múj gullo**

(Elmegyek én, babám,

Le Zala megyébe,
Nem ismer ott, nem ám,
Se paraszt, se cigány.
Nem ismer ott, nem ám,
Se paraszt, se cigány.

Veszek neked, babám,
Két krajcárért cukrot,
Édes lesz a csókod.
Két krajcárért cukrot,
Édes lesz a csókod.)

Hosszan, búsan, dögös-oláh-cigányosan elhúzta a végít, aztán egyszerre megrázta a fodros, piros szoknyáját és táncra perdült. De nem úgy ám, ahogy a gádzsók a csárdásra, tehénszaros csizmába! Ez csak aprókat lépegetett a pici piros papucsával, aztán ahogy sorvégen elkapta a hangot, perdült egyet, jobb lábával toppintott, icca-ficca-kukoriccá, hopp – csipkodd meg, csipkodd meg, ahogy a bögösnek mondani szokják ilyenkor. És közbe eztet danolgatta, a huncut:

*Náne odá lavutári
Ko mrí gyíli te basaven,
Tyuhaja.
Basav lala
Lácso csávó
Vácakero lácso csávó
Primási!*

(Nincs is olyan cigány máma,
Ki a nótám muzsikálja,
Tyuhaja!
Egy tudta csak,
Az is Vácott,
Váci fogadóba játszott,
A primás!)

Erre aztán a többi csajórik meg csávók is sorra felugráltak a helyükből, körbe fogták a lányt, csalogatták, becézgették, de csak

úgy táncossan. Még a rókatáncot is meglátta azon este a hercegi nagyúr.

A sok tánc után aztán eltették magukat másnapra.

De a hercegnek nem sok pihenése volt. Más se járt az eszibe, csak a sukár csajóri. Hogyan is szerezhethé meg, hej, Uramisten, hogyan is?

Hát másnap reggel korán kinn volt már megint a kohányoknál, és így beszél hozzájuk:

– No, cigányok, figyeljete! Eszembe jutott valami az éjjel. Gyertek, a kastélyom tövibe táborozzatok le. Nem lesz evésre gondotok meg ivásra, olt a kasznár, a szolgák, meg a böllérek, mindent helyetekbe tálalnak, amit csak szemetek-szátok megkíván. A lovaknak meg jobb helyük az istálló.

Úgy is lett, oda is költöztek a cigányok. Nem is volt azontúl gondjuk semmire, még a trüsszentésüket is lesték a teméntelen szolgák. A herceg meg gondolta, hogy hát csak lesz valami, a leányt csak kezibe kapja egyszer.

De hát, ahogy a napok múltak, csak nem lett semmi se. A lány a vajdáné anyjának segített a főzésnél, meg a rajkókat vigyázta, hogy semmi illetlenséget ne míveljenek a hercegi ház körül. Aztán délután meg estefelé meg a cigánylegények ténferegtek mindegyre körülte. Jó, jó – szép, szép, így fontolkodott a herceg magába, de hát ha így megy, ezek egy szép napon beleunnak a nagy jódolgukba és itthagynak engemet, mint Szentpál az olájokat. Mert ahogy a leányt nap mint nap elnézegette, bizony beleszerelmesedett.

Egyik reggel oda is áll a vajda elejbe és azt mondja:

– Vajda uram, én magát megkérem szépen, engedje be hozzám, vagyishogy velem a lányát a kastélyomba, megmutogatom neki a szobáimat, miegymás.

– Jól van – azt mondja a vajda – menjen csak a leány.

Fölöltöztette szépen az anyja, s ahogy öltöztette, a herceg kinn a sátor előtt várta, és hallja ám, hogy az anyja öltöztetés közbe dúdolgassa a lánynak:

Lóli coha, lólo gad

Tyingya laké lako dad.

Sej micsi, micsi!

P'enav laké paramiszi.

(Piros rékli, piros szoknya,
Apád vette, lelkem szottyta!
Hogyha tetszik a formája,
Anyád mesét mond hozzája.)

– Volt egyszer egy cigányleány, úgy hítták, mint tégedet, Miriklo. Mujalo volt annak is az apja. És bizony az a szerencse érte egyszer őtet, te leány, hogy egy király, vagy herceg – én már nem is tudom, az egyiknek feljebb a tölgyfalomb, a másiknak lejjebb – elég az hozzá, belészeretett. Fölvitte a kastélyába, etette, itatta, kínált neki pénzt, mindent a világon, csak megcsinálhassa vele azt. De a lány csak ennyit mondott: „Ha cigány volnál, nem bánnám, a pénzed se kellene.” Azzal kifordult a kastélyból és ment vissza apjáékhoz. Nem sokkal rá egy roma csávó megkérte, hozzá is ment, és még tán máig is élnek, boldogságban, szeretetben. Eddig szól a mese, lányom. Még a kendőt a válladra és meg is vagy.

Így aztán, hogy hallgatta, a herceg is okult a meséből, nemcsak a lány. Egész úton az járt az eszibe, ahogy mentek a kastélyba föl. Végigmotogatta a lánynak sorra a szép szobákat, fősteményeket, ami csak van ilyen helyt, aztán egy mindeniknél szebb szobába vezette. Ott már terítve volt, leültek s ettek mindent, ami csak finomság. Végezetül így szólt a leányhoz a hercegi úr:

– Szép Miriklo, most kérdezek valamit tetőled. Hallottam én is vajdáné anyád meséjét, mikor öltöztetett, és most azt kérdezem: akarod-e, hogy a mesének szebb vége legyen. Egyszóval, ha megkérnélek, jönnél-e feleségül énhozzám?

A lány csak ötölt-hatolt, alig is találta a szót, merthát mit is mondhat egy kis csücske leány, ha mégolyán szép is, a hercegi nagyúrnak ilyenkor? A végén így herceg uram, úgy herceg uram, megvallja nekije, hogy nem bánná, csak az övéitül nem akarna elvállani. Meg hát az apja mit is szólna?

Több se kellett a hercegnek! Szaladt le a lépcsőn s vont a lányt, egyenesen vajda-apja elé. És elmondta neki is, amit elmondani kellett.

– Maguknak pedig ne legyen gondjuk semmire, örökös vendégeim maradnak, a családjá s az egész népe, vajda uram – így végezte szavait a herceg.

A vajda hamarjában összezsúfolta az egész romaságot, s ludtul adta nekik, hogy s mint van, hogy a herceg elvennie feleségül a leányt, ők pedig, mármint a romák, vendégei maradnak a nagyúrnak mindhalálig.

Az öregebbjének tetszett is a dolog, elvégre a vajda lánya, és ha még ők is hasznát látják, hát miért ne? Csak a legények berzenkedtek, mert egynéhányuk pályázott a leányra már régtől fogva. De hát aztán mégis az öregek szava lett meg, mert ha valakivel, hát velük vetett tanácsot a vajda. Ki is tűzték mindjárt az esküvő napját.

Igen ám, de a legényeknek nyugságuk nem volt. Mint afféle botos cigányok, tüzes vérűek, gondolták, kiverik a herceg fejéből a leányt, összeütköztek a fejüket, tanácsot tartottak ők is, aztán egyikük, éppen amelyik a legjobban pökte a markát, odaállított a herceg elé.

- Házasodunk, herceg uram, házasodunk?
- Bizony öcsém, az ideje eljön ennek is.
- El az. És ha nem sérteném, ki lesz a szerencsés?
- Hogy ki? Hát a vajda lánya, a Miriklo.
- Nem-e tán! Már ne űzzön tréfaságot velem, herceg uram!
- Nem tréfaság ez, legény. Való igaz.
- Már hogy volna?
- Már hogyne volna.
- En pediglen azt hallottam, a maga hercegi anyját veszi el.
- Kitől hallottad, te legény?
- Bizony én csak a jó hercegi édesanyjától magától, a

jászlóban a szalma közt az éjjel.

– Hallod-é te legény! Ha vendégem nem volnál, széjjelhasogatnálak.

– Ha vendéglátó gazdám nem volna, már csúfot tennék magából.

- Csúfot-e?
- Csúfot hát.
- No, a somfabotod mit tud, lássam!
- Ennyit és nem többet.

Azzal a cigánylegény jól odasuhintott a herceg fejének. Értette a bottal bánást, akár a többi botos cigány, mert volt már, hogy negyven gádzsót is földre terített egyszál magában.

Most is akkorát ütött, hogyha a herceg feje vasból lett volna is, szikrát hányt volna.

Hanem a herceg sem volt ám egy akármilyen legény. Estelente ki-kiruccant a kastélyából álruhásan, s cselédnépekkel barátkozott a faluszélen. És a márázkodást is ott kitanulta. Hát elég az hozzá, mikor a cigány a somfabottal feléje suhintott, a herceg elkapta a fejét, s a bot a földet érte. Akkor rátaaposott a boldogabbik végire a botnak, lehajolt, elmarkolta, s kezdte csavargatni ki a cigány keziből. De nem volt ám könnyű dolga vele! Mert a csávó tartotta magát keményen! De mivel látta, hogy nagyjából egyforma az erejük, gondolt egyet. Sebtiben végigcsúsztotta a kezét a boton, s ott markolta meg, mindjárt a herceg keze mellett. De az is eszénél volt, s megkapta a bot másik végét is, úgyhogy most már a herceg a két végét fogta, a csávó még megint valamicskével beljebb, de ő is a két véginél. Így küszködtek jó darabig. Egyik se bírta a másikával.

Ahogy ott kínlódnak, látja ám a herceg, hogy ő jó félfejjel magasabb a legénynél, de még a karja is hosszabb. Nem is gondolkodott hát sokat. Szép lassan fölnyomta a botot a feje fölé, így, kétkézzel, aztán, mikor már a legény karja feszült, rántott-csavarintott egyet a boton, és máris leszakadt a legény keze róla. No, hogy így a botot elvesztette, egy-kettőre kezébe volt a legrádi bicsak, a cs'úri. Most már nem babra ment, a herceg is nagyhirtelen lecsapott a bottal, le a cigány kezefejére, hogy a vér is kiserkedt belőle azon nyomban, és a cs'úrit elejtette.

– No, legény, rám hallgass, hadd azt a kést, ahol van. Nincsen a véröntésnek semmi haszna. Hisz tudod, ha megsebesz vagy meggyilkolsz, a szolgálaim tépnek szét, nem lesz tiéd a szép Miriklo, még ha én úgy akarnám is. Hanem megkérlek komámnak a gyermekitől s hogy addig se várj hiába, két szép lovat válassz ki az istállómból búfelejtőnek.

Hát a szegény cigánylegény mit tehetett okosabbat, szó ami szó, lebírta a herceg. Köszönte hát a tisztelést és elódalgott.

Az esküvő meg másnapra esett. Lóhalálába bútiztak a hentesek, szabók, szakácsok, no meg a szolgálak. Senki azt se tudta, hova kapjon nagy sietségibe, merthogy a herceg urukat nagyon is szerették, de ha parancsát vették, remegtek mindnyájan. Így múlt el ez a nap nagy sürgésben.

Másik nap déltájra minden elkészült, a romák is kicsípték magukat, asszonyok-férfiak minden aranyukat magukra húzták-aggatták. Mondom, déltájba, amikor már minden készen állt, elindult a násznép, de nem ám a templomba, hanem csak úgy oláh cigányosan szép zöld tisztást keresni a rengeteg erdőbe köröskörül. A herceg maga se tudta, mi lesz, de hát hagyta, hadd csinálják szokásuk szerint.

Szép zöld tisztáson aztán letették a Márja képét a földre, mellé állott a vajda, s odaintette magához a menyasszonyt s vőlegényt.

– Megesküszöl-é, te vőlegény, hogy ezt a lányt szereted?

Megesküszöl-é igaz szívedre s a boldogságos Mórjára?

– Hát te menyasszony, megesküszöl-é, s arra is, hogy jövőendő urad parancsát-intését megszíveled?

– Akkor pedig esküdjete meg mind a ketten igaz szívetekre s a boldogságos Mórjára itt előttetek, hogy addig maradtok meg férjnek s feleségnek, amíg egymást szeretitek.

Mikor ez megvolt, a kezüket egybe tette a vajda, s a násznép hangos nótaszóval visszafordult a kastélynak. Otthon már várta őket a fejedelmi nagy evés-ivás.

Ahogy a vigasságok ideje elmúlt, nem tudom én már, mennyi időre rá, mert a lakodalmak akkoriban még hétre szólották, no hát, hogy a nagy dínomdánomnak egyszer mégis csak vége szakadt, a herceg okosat gondolt magában. Messze földön híres tudós embereket hívatott, s kitaníttatta a lányt írásra-olvasásra, szóval valóságos hercegné kisasszonynak. Csudájára jártak a többi hercegek meg nagyurak a környékből, milyen világszép s eszes asszony került a szomszédságba.

Igen ám, de a kohányok egy szép nap megfutottak. Nem szokták ők az ilyen jó módot, meg egyhelyt-élést, így hát egy nap kocsira kaptak s mentek, amerre a nap süt.

Attól kezdve a hercegné kisasszony nemigen mozdult el a kastély ablakából, ott búsult-bánkódott egymagában. Egyre csak az utat leste, mintha valami jó hír postásáért. De csak nem lelt semmi, ő meg megmaradt búsultában, hiába vigasztalta a herceg szép szóval, csókkal.

Egy nap aztán így szólt az ő hercegi nagy urához:

– Jó uram, férjem, egy az én nagy bánatom. Megszoktam én már lányságomban az anyám főztjét, nem tehetek róla. Még hogy összekerültünk is, leszöktem hébe-korba hozzája, ebédre. Most is úgy megennék egy kis vakarót, ahogy ő szokta kisütni, de itt, férjemuram népe közt nincs ki megcsinálja. Pedig, hogy ilyen az állapotom, kívánom nagyon.

No, több se kellett a hercegnek! Csakhogy meghallotta, mi nyomja az ő hercegné kisasszonykája szívét! Hát csak ennyi? Hamar ide a környékből minden valamirevaló asszonyt! Egy-kettő süssétek, aki csak a vakarót tudja!

Lett is nagy sütés-főzés, merthogy jóformán azt se tudták az asszonyok, sülik-e, főzik-e a vakarót. Hoztak is a hercegné kisasszonyka eléhe mindenféle csodabogarakat, ami csak tűzön sült-főlt. De bizony a hercegné kisasszonyka csak bánatosan hajtogatta:

– Ez sem az. Ez sem az igazi.

Addig hozták a sok mindenfélét, amíg már a herceg is meguntas a sok asszonyt kiharancsolta a kastélyból, nehogy a mindenféle kotyvalék látásától baja találjon lenni az ő kedves feleségének. Mert hisz most még jobban szerette ilyen állapotában.

A végén aztán így szólott a hercegné kisasszony:

– Legalább adjon engedelmet, hercegi uram, hogy én magam megsüthessem azt a vakarót, ahogy anyámtól láttam. Olyan finom az; hogy ha egyszer belekóstol, mást se kíván enni életiben. Meglátja, hogy még a nagy úri barátai előtt se vallana szégyent vele.

A herceg mindjárt el is tervezte, hogy szaván fogja az ő kis asszonykáját. Titokban meghívta megint a környéki nagyurakat, a hercegné kisasszonykának pedig engedelmet adott, hogy csak süsse, ha jólesik. Dehogyan tudta szegény feje, hogy az ő felesége még hercegi dámának is rafinált cigánylány marad!

Miriklo így hát másnap fölgyűrte a finom habruhája ujját, s kezdte a tűzrakást a kastélyudvaron. Leguggolt, fölállt, aztán mondta a hercegnek, hogy nehéz ebben a drága ruhában a munka, inkább a régi lányruháját venné magára. Jól van, gondolta a herceg, annál nagyobb csodálkoznak majd a vendégek. A hercegné kisasszonyka át is váltotta a ruhát, úgy rakta a tüzet, amíg csak jó vörös parázs össze nem jött sok. Akkor kiszaggatta a tésztát,

kerekre gyúrta, s bevetette a parázs közé. Várt egy darabig, aztán odakapott s hopp, megfordította. Kikapta, ahogy átsült s vetette be a másat. Amíg az elkészült, sallóval amaszt szépen letisztogatta a koromtól, égéstől, megtörte s felét odanyújtotta hercegi urának.

Sült már a többi is, s a vendégek is megérkeztek rája, egész sereg úr. Mindeniknek odanyújtott a Miriklo egyet, s az urak csak bámulták, ki ez az ügyes, szemrevaló cigánylány, mert a régi ruhájában meg sem ismerték.

Ették az urak kétpofára a drága fehér vakarót, s a herceg is közbük vegyült. Mulatta, hogy mondják:

– Ejnye, a szépségem! Elvinném én magamhoz is, süssön, főzzön énnekem is, csak az én vén bűdös feleségem letörné a derekamat érte.

Várta a herceg, amíg magukat az urak kibeszélik, aztán mondja meg, hogy vegyék csak szemre jobban, s felküldi az asszonyt hercegné ruhájáért.

Így is lett volna, ha az a volna ott nem lett volna. Mondja is a herceg a vendég uraknak:

– Nézzék csak meg jobban, hát nem ismerik meg? Ez az én kis feleségem, a Miriklo.

Az urak néztek a tűz felé, de bizony nem látták ott

– Jól van, mindjárt jön, fölmehetett letenni ezt a cigányos hacukát magáról.

Közbe a bort is csapra ütötték, iszogattak az urak szépen, csúszott a vakaróra. Csak mikor a hordónak a fenekére néztek, akkor kapott a herceg észbe.

– Hol van hát a Miriklo már?

A szolgák hozzák a híret kisvártatva, hogy nem találják. Akkor már a herceg is futva szaladt a keresésére. Sehol a kastélyban, sehol az udvaron!

Lóra kapott a szolganépség, még az urak közül is a fiatalabbja, még a herceg maga is, és vissza se jöttek reggelig. Bejárták az egész vidéket, fölverték a messzi erdőt, csörtették a csalitost, de mindhiába.

Mirildót soha meg nem találták.

Talán a Dunán messze túl szülte meg hercegi kisfiát vajdaapja sátrában. Lehet, még vajdáné anyjának meséje is igaz lett valahogy.

Hej, dögösök, oláhcigányok! Azok értik ám a mesélést, de igazán! Ide mentek, oda mentek, s közbe így volt, úgy volt! Ezt a hercegné kisasszonyt is elmondta az apám nagy kényes aranyos húsúnak, azt közbe mi volt? Biztos olyan rapancsos képű, amilyenek a többi oláhcigányok. Csak az a herceg is beléjük volt szédülve, aztán se látott, se hallott.

Én ugyan nem mondok róluk rosszat, Isten teremtései azok is, és ez is cigány átok, hogy egyre marjuk egymást. Nehéz itt már igazságot tenni miköztünk. Mert a szegkovács? Az mit mond a muzsikusnak? Hát hogy egyszál ruhája van, az is fényes, mintha subickolnák, meg hogy a Leffő gyereket nézzék meg, annak meg éppenséggel ingje sincs, azért keríti a kiskabátja alá azt a nagy fehér kendőt, hogy a gádzsók ki ne bökjék az üzletbe. Szegkovács lány, ha hozzá talál menni muzsikusból, a családjának nem kell többet, de nem ám, még a fiú családjának se, mert az meg ujjal mutogat rá, hogy noné, te leány, koksziporos a mindzsád.

Pedig hál ezen én már gondoskodtam eleget, és csak az gyütt ki belüle, hogy a gádzsók miatt van minden. Mert ők beleírják az újságba, hogy Amerikába a négerekkel így meg úgy, hogy lenézik őket, aztán közbe az én kisonokám gyün haza az iskolából sírva, hogy mellette a padbéli gyereknek az anyja megy be a tanítónéhol, merthogy mér ültette az ő gyerekit cigánygyerek mellé. Szóval a gádzsók is lenézik a cigányt. Én nem mondom, egyikét-másikat le is lehet. Például ezek az oláhcigányok. Mi hasznuk van ezekből a népnek? Csak csavarognak a rossz tifusztörjesztő formájukkal, meg rabolnak, meg gyilkolnak. Na de a gádzsók is mit tettek, hogy másmilyenek legyenek ezek? Leültetik őket a börtönbe, aztán megvan. Ha kiszabadulnak, csinálják tovább. Ezek miatt lenézik a többi cigányságot is, és ha régen egy csendőr – ahogy mink akkoriban hittük: a pórrjalo – cigányt látott az úton, mindjárt megállította, de gádzsó elmehetett mellette negyven is, nem bánta.

Nekem egy komám igen gazdag ember volt, Isten nyugtassa, afféle gaviko rom, tudják már, falusi cigány. No, annak egy nagyon egy szép felesége volt, és egyszer az egyik falubeli paraszt, a haragosuk, föladta őket a csendőrörsön, hogy ellopták a tyúkját. Faluvégen volt a háza a komámnak, istálló hozzá, benne a drága

lovak, meg a szobába süppedős szőnyegek, minden a világon, szóval, mondom, igen gazdag ember volt. No, egy este be is kopognak hozzájuk.

– Ki az? – mondja a komám.

– Csendőrök – mondják kintről.

Jönnek be, a lábuk a szőnyegbe bele, néznek szét, hát a szép bútorok, nagy tisztaság mindenfelé – azt se tudják a csendőrök, hova nézzenek.

– No, maga ez és ez – kérdik a komámtól a csendőrök.

– Igenis, tiszthelyettes uram – mondja a vezetőjüknek a komám.

Ami kijár, megadta a tiszteletet.

– Maga lopta el ennek és ennek a tyúkját?

– Nem én, tiszthelyettes uram.

Hát jó. A csendőrök jól megnézik az asszonyt, aztán kifordulnak azzal, hogy majd holnap jönnek megint nyomozni. Másnap aztán megnézték az istállót is, tyúkudvart is, és láthatták, hogy a cigánynak van annyi vagyona, hogy az egész falut megvehetné belőle, úgy ahogy van. De azért csak másik nap megint jöttek, meg utánavaló nap is, még megint, és mindig késő este, hogy a cigányt meg a feleségét az ágyból húzkodták ki, merthogy nyomoznak. Aztán egyszer csak megtudta a cigány, hogy mér ez a nagy csendőrijáras. Mert egyik este meg részegen verték meg az ajtót puskatussal, és mindjárt kiharangozták az ágyból őket, a cigányt kiviszik a tyúkudvarba újfent, hogy adja elő a tyúkot, az asszonyt meg ott a szobába akarja a másik megnyomozni.

De az asszony valahogy kiugrik az ablakon az egyszál eltépett ingjibe, és elkezdi kiabálni, hogy emberek, keresztények, segítsetek, mert tönkretesz a csendőr. Futnak is ki a szomszédság, a csendőrök meg elszaladnak.

Na hát akkor föl is jelentette őket másnap az én komám, de mi lett belőle? Behívták és faggatták a vagyona felől, hogy honnan szerezte. Mondja nekik a komám, hogy becsületes munkával, kereskedéssel, s hogy olyan lovai vannak, hogy a gróf viszi őket versenyre. Mondják neki, hogy éppen ez az, honnan vette azt is. Hiába mondja neki a komám, hogy hát a király a várát honnan vette, az se az Isten hasából hozta, mégse kérdik tőle. Csak jól

megtalpalják a gumibottal és azzal eresztik el, hogy még örüljön, hogy egy pár évre el nem csukják.

Nem is volt maradása az én komámnak azon a vidéken, el kellett máshová költözzön, mert még csúffá tették volna a csendőrök a feleségével is.

Hát ezt csak arra mondtam, hogyha már cigány, akkor a gádzsó görbe szemmel néz rája, máma is csakúgy, mint régen. A cigány is azért nézi le egyike a másikat, én azt mondom, mert hogyha valakit nagyon lenéznek, az keres magának valakit, akit ő is lenézhet.

Akárhány szegkovács azért is nem adja a gyerekeit muzsikusnak, ha még olyan jó is a füle hozzá, mert nem embernek való bánás az, amit a kocsmában csinálnak velük. A múltban a legalja gádzsó odaköpi a prímás homlokára, aztán ráragasztotta a százast, vagy csak akkor lehetett a cigányé a nagy pénz, ha a vonójával fölszedte a földről, vagy a bőgőbe beleugrottak, mindegy volt, a cigány jó képet vágott hozzá, legyen meg a vendég uraknak a kedvük, és neki is meglegyen a lóvécskája, mert otthon rovel a hat kis csávó. Ma már nemigen tesznek meg velük ilyeneket, de vissza is kívánja sok roma azt a régi világot, mert azt mondják, hogy csak drága nagy rajóktól lehetett lóvét rodázni.

Azért a szegkovácsok mondják, hogy mink nem adjuk le magunkat muzsikusnak, és mikor egyszer szegkovács lett egy muzsikus-cigányból, annak a történetjét azóta is mesélik a magunkfélék.

LINORI, HEJ, LINORI

Csóró muzsikus volt a Geller, felvidéki. Se kutyája, se macskája, csak egy barátja, a Muszáj, a félszemű Muszáj, a szamaras cigány. Ha nagynéha akadt nekije fuvar a kordélyval, a Geller, a barátja segített fölrakodni meg lerakodni, s ahogy mentek, bandukoltak a szamár mellett, mindig azon vitatkoztak, hogy a szebb mesterség melyiküké. Azt mondta a Geller:

– *Mro pral, napszamosi kamesz te óven? Bis rupeszkere kamesz búti te keren o cilo kurko? Adaj e pás dij rodesz átyi.*

Azazhogy magyarul megmondva: – Testvér, hát te napszamos szeretsz lenni? Huszasér egész héten dolgozni? Annyit te megkereshetsz egy fél nap is.

– Igen ám, de nekem nem mondja senki se, hogy ácsi! Én nem járok házakhol kerőzgatni, meg senki belém a sáros lábát nem töröli!

Így elvitatkoztak egymással a Geller meg a Muszáj, a muzsikus meg a kordélyos. Soha megegyezni nem tudtak volna, ha egyszer a Gellerrel valami nem történik. Nem nagy eset volt, de hogy, hogy nem, híre szaladt hamarosan, széltiben mesélik a romák mindenfele.

Úgy kezdődött, hogy parasztlakodalomba hítták a Gellert basavázni. Csikorgós nagy télben foga volt az időnek, a cigány még szalmát is tömött a lukas cipőjibe, merthogy olyan hideg volt. A barolajbit, a lilaszín nagykabátját magára kerítette, bejűlre a hegedűt a hóna alá, hogy hó s fagy ne érje, úgy vágott neki az útnak. Meg is érkezik szerencsésen, a proosztóknak már magason a kedvük, húzd el a nagypénteki nótát, meg elverni a lavuta hátán a vonóval, hogy ereszd el a hajamat, főbe lövöm magamat, szóval ahogy mulat a bolond gádzsó.

No de aztán nagyon be is piáztak, az egyik bevágta a cimbalomba a kiskésit, hogy aki legény vegye ki, a szegény Gellernek meg kellett inni egy fél üveg szilvóriumot, hogy a lóról is lemarta volna a szőrt olyat, a többit meg a vállára töltögették, s azt kellett szagolgatnia, amíg a román táncot járatták vele... no hát, addig-addig, míg a menyasszonynak az apja ki nem tépett egy lécet a kerítésbül s ki nem verte vele az egész rokonságot. Csóró Geller a pénzt se kapta meg, csak úgy vágott neki a vak éjszakának, mint a kuncsorgó kutya. Még szerencse, hogy a hegedűnek baja nem esett

Szerencséje a gádzsóknak. Mert ha a hegedűnek baja esik, az én agyamat előnti a vér... megfogom a paraszt lajbiját, gyere ide, menj innét... elvágom a száját a бүdösnek... én nagyvérű ember vagyok... te, te, te!...

Ismerik a cigányt, milyen.

Hát csak ment, ment a csoró Geller, bele a vak éjszakába, csorócskám, ment, ment, és a fűlibe é-húron muzsikált a hidegség. Fönn, egész a láb alatt az é-húron kaparászott

A király, nem is ám a király, a világ-király meghirdeti, hogy aki csak cigány van kerek e világon, az mind másnap nála legyen. Mert vesztit érzi a világ-király, és még egyszer meg akarja a nótáját hallani, a világ-király, szegény. Oda is sereglének mind a romák hozzája, és lesik-várják, mi lesz. Hát megmondják nekik, hogy amelyik csak tudja, hogy Linóri, hej, Linóri, álljon elő. A romák egymást taszigálják. No, mi az? Hátról valahonnan előfurakszik egy cigány. Noné, a Geller! Hát csúfot tész belőlünk, csücske? Falusi cigány vagy, azt olyat muzsikálsz, hogy mink, a kávéházi nagy prímások nem dzsanzuk? Menj csak hátra, vissza, te! De aztán mégis bejut valahogy. Odaáll a világ-király elébe. A szeme közé néz, a hófehér zsebkendője sarkát a gallérjába, és még mindig csak nézi a világ-királyt. Aztán hopp, az álla alá a hegedűt, a szeme se rebben, elébb szép lassú vargácijók, aztán

Lesz még cigány-lakodalom,

Basaváznak az udvaron.

Hej, Linóri, Linón...

Hogy is volt a vége? Nem baj na, már dzsilavázza a világ-király, eppencsak a hangot húzom meg.

– Jaj, szerelmes fiam! Aranyból a kezéd! Egy országom minden ujjadra, a vonóra meg a többi!

– Jobbja felől ültet, a Muszáj meg a parádés-kocsisom.

– *Mro csávo, napszámosi kamesz te óven?*

Már a kertek alját kerülte, a rövidebbik úttal. Nem jófele mész pedig, te Geller, nem jófele. Nem arra mennél, ha rám hallgatnál. Mert bizony egyet reccsent a lába alatt, s mélységes mély gödörbe esett. Vége a vasárnapi dicsőségnek. Farkasverembe.

Hej, Márja, magosságos, énvelem mit tettél! Feneketlen mély gödörbe ejtettél! Kapaszkodott a szegény Geller az oldalába felfele,

de még csak a kézzel se ért indát se, semmit. Mintha csak kovakőbe csákányozta volna belé a paraszt a gödrit, a farkasvermet.

Éppen azon gondoskodott már, hogy reggelig itt valahogy eltopog, aztán csak jár valaki erre ideki, csak kiszabadítsa ütet a fogságból, mikor egyszer csak haj, megint mi történik! Zörgést hall föltről a cigány, aztán csak csupsz, mellé valami a gödörbe. Még szerencséje, hogy meg nem tapogatta, s a két parázsló szemétől hálrahökkent. Mert farkas volt az, bizony, mit is mondjam!

De abba a minutába már kapja is elő a Geller a hegedűt a hóna alól és muzsikálni kezd esze nélkül. A farkas meg elbámul, egisz elbambul, mert ilyen csodát nem látott még: odapottyán egy ember mellé, rámereszti a két vörös szemit, és se bot az embernél, semmi, csak valami furcsa szerszám, azzal is nemhogy ütne, hanem fűrészeli ketté, hangokat fűrészel, csodaszépeket.

Mást sem akart a csoró Geller! Tudta ő, hogy csak addig az élete, amíg a farkast megbűvüli a muzsika! Mintha a világ-királynak, úgy muzsikált! Mintha az egyik környülálló úr azt mondaná:

– Nagy rafinált vagy te, csavargó cigány! Kihúztad csak a vonót te onnét, hogy Hej, Linóri, Linóri! A nóta végit nem tudod, csak ide beszemtelemkedtél! Vagy végit is játszod, vagy a fejed lecsapatom! És nagyot bólintott erre a beszédre a világ-király is.

Muzsikálni kell bizony, muzsikálni, életéért a csoró Gellernek.

Mert csak nézi, nézi a farkas.

Szorosan az ujjat egymás mellé a hegedű nyakán, meg ne bimeredjenek! Kenyérér-kolbászér, kenyérér-kolbászér – szinte a dúvós vonóhúzása a fülibe. Zavard meg, hadd szóljon! Ha gyors, legyen gyors! A nagy roma vér benne legyen!

Szép, fiam, szép, de nem ez a nóta vége! Hej, Linóri, Linóri, de utána mi gyün? Fejed veszik, fiam, látom, még az éjjel.

Zavard meg még jobban!

Mert csak nézi, nézi a farkas.

Három deci köménymag, jaj de lácso legény vagy, Boldizsár! Kamesz adá, báró kupak, notrdámi toronyőr! Csárezs mro kár, tollas huszár, kultiválad a pipám! Túrós rétes, mákos rétes, kamázlak én nagyon téged! Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét!

Reccs. Elszakadt az egyik húrja.

S csak nézi, nézi a farkas.

Variáld meg három húron! Három húr az életed! Szép a nóta,
szép a nóta, de nem a Linóri vége. Jaj lesz neked, szegény cigány,
farkasok közé vettetlek!

Reccs, most meg a másik húr is.

S csak nézi, nézi a farkas.

Odalett a másik húrja! Két húron hát variáld meg! Világ-királyá
tegyelek? Farkasverembe vesselek?

Nézi, csak nézi a farkas.

Eladom a kocsimat, meg a lovamat! Még az éjjel kimórázom
magamat! Húzd rá kólából, hadd szóljon, a nótámra! Rovázik a
lugnyi a sátorba!

Jaj, most meg az á-húr pattant! Mindjárt vége a nótának!
Bimberedik el az ujjam farkasordító hidegbe! Na mégegyszer,
utoljára, hadd lássa a világ-király!

Nézi, csak nézi a farkas.

Uju-juju-juju-juj! Fenn az é-húron sikoltoz, fenn a lábnál, mint a
fagy! Vigyázz cigány, szegény cigány, fölugrik a világ-király ...

... lassan, lassacskán kivilágosodott. Koránkelő a paraszt,
korábban kél a napnál is, s kiveri a kutyát a házból. A kutya meg jó
vissza csaholva. Belerúg a paraszt, hogy menj a tetves anyádba, de
aztán, hogy a kutya csak egyre nyüszít, csahol, ködmönt ránt és
megy kifele. Muzsikaszó hallik messziről. Ilyenkor ki mulat még?
Megy a paraszt a muzsika iránt. Aztán egyhelyt megtorpad, mintha
odafagyott volna, áll, nem bír mozdulni se. De már fut is, bezörget az
egyik szomszédból, be a másikhol. Gyere komám, gyere! te is,
komám gyere, ne kérdezd minek, csak jó erős kötelet hozzál!
Vasvillára mindenki! Futnak a parasztok, az egy vezeti őket, aztán
megállanak körbe, s tátják a szájukat. A legügyesebbik megfogja a
kötelet, bogot köt rá, abba meg hurkot fűz. No, mi lesz? Tanakodnak.
Melyiket előbb?

Amelyik a bogot kötötte, leereszti a kötelet, aztán mikor lenn van,
vagy öten rántanak rajta nagyot Jön is már fölfele! De mi? Hát a
farkas! A girincére hamarjába rácsapnak, kileheli a kutya-lelkit azon
nyomban.

Már a farkas fölfele nem lát, csak a cigányt leste mindegyre. Az
meg csak húzta neki.

Mikor már rajta is húztak egyet a kötéllel, élet alig is volt benne. Jószívű parasztok dörgölgették, kocsira tették, és vitték haza a péroba.

A Muszáj cigány, a szamaras Muszáj ápolgatta ütet két álló hétig, amíg élet-halál közt volt. Verejték verte az egész testjét, és lázába mindétig a világ-királyt meg a Linórit hajtogatta.

Hogy lábra kapott egy szép nap, elment a Muszáj barátja sógorához, a cigánykovácshoz a faluvégen, s beállt hozzája mesterséget tanulni.

A hegedűjét meg még ezőtte sem vette kezibe. Ha éppen olyan bolondot nem tett, hogy összetörte.

Jóraláló gyerekek ezek a muzsikuskok, nem lehet azt mondani. A kezük olyan, mint a kisasszonykáknak, vigyáznak is rá a szemük fényinél jobban. Még mikor mink is csávócskák voltunk, hordtuk be a muzsikuskokhoz a fát, begyűjtani, meg vizet nekik, hogy a finom kis kezüknek baja ne essen. Sok aztán be is járta a világot a muzsikájával, mink meg itthon maradtunk senkinek-semminek. Volt olyan is, igaz, amelyik hamar megnősült, vagy a szülei voltak tehetetlenek, öregek, aztán a gyerek elment malacbandákkal muzsikálni, meg újévet, meg húsvétet köszönteni, mikor hogy, aztán sose lett belőle ember. Nagyon sok az ilyen Geller-forma is, bizony. Pedig jobbat érdemelnek.

Csak hát a haló, meg a pia, az elviszi minden pénzüket! Fiákerezni, lugnyáskodni, megjátszani a nagyurat, az asszonynak meg semmit hazaadni! Sok háznál van úgy, hogy az ember, a drága nagy prímás, már nagyobb ember nincsen is nála, elveri a keresetet, a gyerekek meg összeállnak bandákba, eljárnak kocsmázni, aztán az asszony az ő pénzükből eteti még a világi nagy prímást is. A gyerek meg másnapra álmos, az iskolába csak szovázni jár, meg aztán hamar ki is maradozik, mert a rossz kocsmáélelet megszokja. Még csöppke csávó, amikor házasodik, csinálja a gyereket rakásra, közbe az apjánál nem lesz jobb ő se.

Bizony így van ez a muzsikuskokkal. Nem nagy csuda, hogy a szegkovács-lányok inkább csak szegkovácsot néznek maguknak.

Gondoskodtam én már ezen is hosszú életemben eleget. Úgy van ez, hogy a cigány a kocsmába bekerül, aztán mindjárt úr akarna lenni, mint a részeg gádzsó, aki a pénzt szórja. Könnyen jó a pénz, aztán könnyen is megy tőlük. Szugerálja a gádzsót egy darabig a szemivel, aztán odalép, mi a nótája, kedves drága nagyságos uram, ebbe a hegedűbe minden benne van, s már muzsikálja is. Utána meg nagy palikerázás, kedves egészségire, s már zsebibe a százaz. Ha ugyan csúfot nem tesznek vele, de hát a cigány azt is zsebre vágja, mindent lehet vele, mert cigány. A cimbalmosnak meg elmondja a gádzsót mindennek, de azért ő is olyan szeretne lenni, mint a gádzsó. Púderozza a rücskös képit, és a bánata neki is, meg az asszonynak is, ha a fia fekete. Jaj, kálo szal, de kálo szal, mro csávó! De fekete vagy, egyszem fiam!

Még jó, ha ennyit ki tudnak mondani a nyelvükön, mert uraságukban azt is elfelejtik. Lóve meg náne, meg basavázni, meg rodázni, ennyit tudnak, azt is csak azért, hogy a gádzsó ki ne hallgassa a beszédjüket egymás közt a kocsmába. Hát még a nóták, a szép cigánynóták! Amelyik még tudja, az öregebbje, az se muzsikálja, csak a semmirevaló gádzsó nótákat nyúvik egyre, akkor gyere, mikor hílak, ha meghalok ne szólj hozzám, meg ilyen bolondságok. Mindegyre csak ezeket cifrázgatják, ojtják bele a jó roma vérüket, a jobbra valót.

Azon vannak, egyszóval, a bolondok, hogy a gádzsóhoz hasonlóak legyenek, pedig a gádzsó az gádzsó marad, a roma meg roma. Messziről meglátni ezeken, hogy cigány, úgyis. A gádzsó tudománya nincs meg neki, egyből se lesz doktor, vagy ilyesmi, a legnagyobb, hogy egy-két akadémiát szerez. De a magáét közbe elfelejti, elhajítja magától, mást meg nem tanul a helyébe. Mint amikor az öreg Marci szegény még el-elmegy lakodalmat muzsikálni, csak a kis borocskájáért, aztán egyre azt hajtogatja, mikor rendelnek tőle: „Bizony kérem, az újat nem tudjuk, a régit meg már elfelejtettük.” Így igaz ez. Se nem gádzsó, se nem roma, csak ilyen se ide se oda népség a muzsikus.

Még szerencse, hogy mindig jönnek fölvidékről, Újvárból, Perbetéről, Farkasdról meg mindenfelül, aztán ahova egy udvarba behurcolkodnak, ott már csak romául megy a beszéd, a többiek is rákapnak, átjárnak hallgatni a meséiket, nótáikat, csak húzza őket az édes otthoni szó, amit gyerekkorukba hallottak. Azokon a vidékeken, fönn Cseszkóba, de meg erre lejjebb, Csobánkán, meg Valkón legtöbbször a cigánynak csak az iskolába hallja a magyar beszédet. Még a fűszerestől is cigányul kérnek, pedig az gádzsó, de azért érti a cigány szót. Ilyen helyt aztán megy a mesélés nagyba, mikor a nagy téli estéken tálba izzik a kocsz a szoba közepén, körül szalma, azon ülnek, melengetik a kezüket a kocsz fölött, és megy a mese, ameddig csak a csávócskák el nem szováznak, hogy volt meg mint volt a Kravelityo Márkával, aki mégiscsak cigánygyerek volt, meg a másik, hogy is csak? No de maguk mesét hallgatni gyűttek, hát akár mindjárt el is mondom, miféle ember volt a

KRAVELITYO MÁRKO

No, várjanak, hadd szedem egy kicsit össze. Élt egyszer a pilisi hegyekbe fönn, ott ahol a szerbek is laknak, egy szegény özvegyasszony. Mindenki úgy tudta, hogy özvegy, mert úgy is élt, a nagyobb házaktól kapott mosást, meg kézimumkát, miegymást, honnan mit. No, ennek a szegény özvegyasszonynak volt egy fiacskája, Kravelityo Márko névre hallgatott, mint afféle rác gyerek a rác faluba.

Hogy a gyerecske felnőtt, felnevelkedett, anyja odaadta űtet a bíróhoz szolgálni. Az meg kicsapta a mezőre, legyen a disznók mellett valaki.

Hát jó, eddig semmi baj sincs. Semmi baj se nem lett volna, élt volna a Márko, a Kravelityo Márko, ahogy bír, szegényessen, özvegy édesanyjával. Csak a vége nem ez lett ám, figyeljék jól meg. Mert a bíró fia is kijárt a mezőre, nyilazni. Két-három nyílvesszeje volt csak, azzal is folyvást a kis Márkót célozgatta. Ő is kellett visszavigye a nyílvesszőt a bíró fiának, s ha előbb-előbb elugrott a nyílvessző elől, bizony jó két pofont kapott a zorálós bírógyerektől. Visszaütni nem bírta, meg nem is nagyon merte volna, mert az anyja is jobbára oda dolgozott a bírói házhoz, szóval jó gyerek volt a Márko, hagyta. De aztán a bíró fia is, ahogy látta, hogy nem szól a másik, csak hagyja, mindegyre nagyobbakat ütött, amekkora csak kitelt belőle. Így lett mindegyre rosszabb a Márkónak a kis élete is.

Egyik nap aztán mi történt, hej, mi történt! Ha meg nem mondom, korojovav, soha ki nem találják! Hát egyik nap a bíró fia későn tanált fölkelni, vagy tudom is én, a Márko meg maga volt a mezőn a disznókkal. No, ahogy ott kóborog egymagába, a nagy jódogába, bar'baro Dél, mit lát! Jaj, elmondani se merem! Szájamra venni se! Bizony a boldogságos Szűzi Márja ült ottan, kinn a napon. A kis Márko megsajnálta, hogy ott a tűző melegségbe kell ülni nekije, kapta magát, lombos ágakat metszett, és sátrat rakott föléje, hogy a nap ne süsse a szépségemet.

Amint elkészült, fordult vissza, hogy nézzen a disznók után, de a Szent Márja utánakiáltott:

– Márko, gyere vissza!

A gyerek vissza is ment. A Szent Márja még megkérdezte, hogy neki mit adjon, amiért ilyen szépen bánt vele. Kérdezte tüle

szép szóval:

– Márko fiam, Kravelityo Márko, mi kéne neked a legjobban?

– Drága Szúzi Anyám – feleli nekije a raklo – erős szeretnék lenni, hogy olyan erős ne lenne más.

A Szent Márja akkor zsebkendőket adott a gyerekeknek, hogy csak törölje vele a homlokát, s ahányszor törli, mindig erősebb lesz. És adott nekije egy kis kést.

– Mire használsz a nagy erődet, mire nem, a te dolgod az. De szavamat ne felejtsd: egy valamire nincs még az én mennyei ipáimnak se ereje. Ahhol erőt neked se adhatok.

Nem értette a Márko a Szúzi Márja szavát, bölcs szó volt pedig. Hogyan is értette volna? Gyerek voltam, mikor hallottam eztet a mesét, és én se tudtam, miről van a szó. Aztán ember lettem, a nőt megismertem, házasodtam. Két feleségemet szegényt elvitte a láz a gyerek után, de a harmadiktól lett tizenhét. Temettünk, köröszöltünk, ültünk lakodalmakat, és itt van, az egyik dédunokám Svédijából írt, a másik itt lakik az udvarban, számon se lehet venni, annyi sok a rokon. A mese még azóta se volt eszembe, csak most, látják, ilyen az öreg, hogy ezt a sok régi mindenféle dolgokat, mondom, mostan eszmélkedem. Hát jól ide figyeljenek.

Ott hagytam el, hogy a Márko nem értette, de hát eltette a kést meg a zsebkendőt, köszönte nagyon szépen és ment vissza a disznókból. De már ott várta a bíró fia.

– Hát te csúnya fekete szerecseny, ugyan hol jártál? (Mert a Márko gyerek fekete volt, mi tagadás, azaz hogy szép barnás a bőre, mint a mienké, de hát akkor még nem tudta, miért s hogyan.)

Ennyit mondott a bíró fia, meg tán az anyját is lemondta mindennek a Márkonak, no de elég a hozzá, hogy az csak húzza elő a zsebkendőjét és megtörli vele a homlokát.

– Zsebkendőd is van már, szerencsep...a-gyümölcse? Ide add, vagy a kormos fejed kettébe hasítottam!

Mát a gyerek előhúzta a zsebkendőjét, de nem ám, hogy odaadta volna a bíró fiának, hanem szépen a homlokát megtörülte vele.

– Nem? 'hát nem adod, falu szépe? Essek térdre, így ni, úgy könyörögjek? Kegyelmes úr, egy a kérésem, azt a szép kis hímes zsebkendőt nekem adja? Nesze, büdös!

Azzal fültövön vágta a szegény Márkót. Hej, nem is a szegény Márkót, mert nem volt az már olyan szegény! Ha tudja a bíró fia, dehogy üti is meg! Mert Márko egyet ütött, egyet, de akkorát, hogy a bíró fiának mindjárt vége lett. Lefeküdt a földre, mint aki azt mondja: „Mára elég volt, tegyük el holnapra magunkat.” El ám az ítélet-harsonáig, el is eltette magát.

No, megy haza a Márko, mint aki dolgát jól végezte, megy haza anyjához.

– Mi van, szép fiam? Hogyhogy ilyen hamar? Nem valami baj történt? Nem-e beteg vágyói? Ágyat vetek, kis fekete csillagom!

– Nincs énnekem bajom, édesanyám. Csak a bíró fiát agyonütöttem.

Jaj, hogy eztet meghallotta, rákezdett sírni az anyja. Jaj, édes fiam így, jaj, szép gyerekem úgy, mi lesz velünk. A Márko meg vigasztalta:

– Ne féljél semmit, édes anyám. Én se félek, látod. Olyan erőm támadt, hogy az egész faluval is elbánok. Nézzed ezt a zsebkendőt. A homlokom ha törölöm vele, még csak még erősebb leszek.

No, hogy ezt meghallotta, gondolt egyet az anyja és így beszélt hozzája:

– Ha már így van, egyetlen szem fiam, jól van. Ha ilyen zorálás vagy, félned nincs mitől. De még én is kérek egyet tőled, aztán már a nagy erőddel csinálsz, amit akarsz. Az az én nagy bajom, eddig elhallgattam, hogy jár errefele egy órjás, azt mondja, Harambusza az ő neve, és mindig zargatja az özvegyi becsületemet. Ha tudol, kérlek, tégy valamit, fiam.

A gyerek, a Márko, mint afféle nagyvérő gyerek, meg most már erős is, nem szólt az egy szót se, csak fordult ki az ajtón, Harambuszát keresni. Hogy még az ő anyját, no, majd ad nekije, mert ki ha ő nem, nagy Habüsztí Gusztí. Ilyen már az erős ember, hát még a roma, mert az volt, de csak a sorját a dolognak várják ki.

Megyen, mendegél az országúton, s néz mindenfele, hátha meglátja, akit keres. Megyen már jó egyfél napja, mikor látja ám, hogy egy igen nagy lombár ember jó vele szembe, lovon. Ahogy a Kravelityót meglássa, rákiált:

– Héj, te fattyú, félre az utambul!

A Márko meg kérdi tőle fennszóval:

– Ugye, a Harambusza le vagy? Na hát akkor le a nyeregből, hadd töröm össze a csontodat, te órjas. Éppen téged kereslek, hogy az erőnket összepróbáljuk.

– Hogy akarsz te énvelem erőt próbálni, takonypóc? Meglegyintlek, aztán azt se tudod, az Isten hol lakik. Félre az útból, fattyú, ha mondom!

– Látom má, te Harambusza, hogy neked csak a szád órjas. Hát ne is hogy leszállj a lovadról, mert kettőbe törlek! – Ezt mondja a Kravelityo, azzal előhúzza a zsebkendőjét és megtörli a homlokát.

De már a Harambusza is ugrik le a lórul és húzza félre a gyereket az útból.

– Gyere csücske, szép zöld gyepen fektetlek véredbe!

– Dehogyan megyek, országút pora igya föl a véred.

És mindjárást birkózni nekikezdenek.

Birkóznak már egy fél napja, a Harambusza, meg a gyerek, de még semmi sincsen. Hiába küszködnek, egyik se nem bír a másikával. Verejték veri mán a raklót, pihenőt kér magának és közbe így fogadkozik a Szúzi Mórjához:

– Jaj, drága Szúzi Anyám! Segítsél énrajtam, mert bizony nem bírok az órjással!

A Márja le is tekint a mennyekből és azt mondja a Márkónak:

– Nem is bírsz azzal, én fiain, amíg derekában a kígyó. Vedd elő a cs'urit, amit óntülem kaptál. Hadd legyen egy ember, aki ha amit akar, sikerül nekije. Aztán csak jó végit lásd.

Bizony, igazsága volt a Mi Anyánknak, de hát mit értett ebből a Márko gyerek? Annyit csak, hogy a bicskát elő, aztán neki az órjasnak.

Egy-kettőre kivágta a derekából a kígyót, ki is nyúlt az órjas menten. A kis kígyó meg így csipogott a Kravelityo Márko fülébe:

– Mit csináltál, bolond, mit csináltál? Tulajdon apád meggyilkoltad! Fattyú vagy bizony, jól mondta. Élte az anyádat, így lettél te. Most meg, hogy otthagytad, anyád tégedet huszított ellene. Bolond vagy, te gyerek, bolond! Nézd meg a szép fekete haját, meg a barna bőrit a haja tövitől. Nem te vagy-e a fia? Nem az apjáhol kell-e, hogy húzzon a cigánygyerek jobban? Anyádat ülted volna agyon, mikor huszított tégedet. De most már ha így van, vágjál szép tölgyfából koporsót, tedd bele apádat, meg engemet is mellé,

virrasszad cigány szokás szerint, s reggelre kelve ide az út mentibe temesd.

Úgy is lett, Márko gyerek úgy is tett. Tölgyfából szép koporsót, bele csoró dadórot. Átalvirrasztotta az éjszakát, átal cigány szokás szerint, s reggelre kelve út mentibe eltemette.

Hogy ez megvolt, fordult hazafele. Megállj, megállj, gonosz anyám, halva fekszik apám, csudát teszek veled!

Csöndesen, ahogy szokott, benyitott.

– Hát teveled mi van, szép gyerekelem? A képed mitől sáppatt?

– Nincs énnekem semmi bajom, csak magától egyet kérdek: Az én apám ki volt?

– Szegény ember, fiam, háborúba volt huszár, szívébe talált a golyó, én meg itt maradtam korán özvegységre teveled.

– Huszár is volt hát?

– Huszár is.

– Átal is lőtték?

– Átal is.

– Nemhogy a jó feleségin a nehéz nyavalyatörés ütött vóna átal! Hát van szíve magának? Hogy a fia keze vessen véget az apja életinek? Ilyet tett velem tulajdon anyám? Ágyba fenteregni, fiat fabrikálni, aztán apja vérit vére ontsa? No, tűzre való, ha te így, én meg így!

Azzal az anyját szépen fejbe csapta, hogy rögvést az élet kiszállt belüle. Meg sem siratta, el sem virrasztotta, otthagya véribe, temetlen, a kutyák hadd szedjék szét. Ő maga pediglen elment világot próbálni.

Csakhogy nem úgy van ám, Márko, hej, te Kravelityo Márko! Nem annyi az élet, hogy erős gyerekek vagyunk! Mert akármilyen erős volt a Márko, mégiscsak így történt véle:

Az ő megholt anyjának volt egy hatalmas testvérbátyja, messzi földön, úgy ismerték, hogy a Vörösszakállú Herceg. No, ez a Vörösszakállú Herceg hírit vette, hogy a hűgát megölte valaki, összetrombitálta a seregit és megparancsolta keményen, hogy az ő édes hűgának gyilkosát élve vagy halva elébe hozzák. El is indult a nagy lovas sereg és hamarosan rátaláltak a Márkóra, az országúton. Egy-kettőt, mint a nyulat, lecsapott közülök a Márko, de hát minddel nem bírt. Lóra kötözték végül, a kezit guzsajba, úgy vitték elejbe a

Vörösszakállú Hercegnek. No, a hercegnek nemhiába a szakálla vörös, okos is volt olyan, amilyen erős a Márko. Kivallatta, kifaggatta, hogyan volt s mint volt, aztán csak így szólott a Márkóhoz:

– No, szép öcsém, mert ha apád-anyád meggyilkoltad is, csak öcsém vagy, én a kezeimet a véreddel be nem fertezem. Nem ültetem le a fejed, nem is húzatlak karóba, de még csak kerékbe se töretlek, hanem egy sötét pincébe téged befalaztatlak. Haljál meg ottan tulajdon magadtúl, ahogyan apád-anyáddal is tulajdon kezeddel végeztél.

És a katonák már fogták is és falazták be. Nem volt azon a pincén se ablak, se rés, onnét aztán se ki, se be téleg.

Nem is lett volna ott már mentség, csak ám a drága Márja nem fordította el a tekintetjét a Kravelityórúl. Valami vasszerszámmal a Vörösszakállú udvari bolondja lyukat vájt a falon, és adott be neki azon halózást mindig, mert a Kravelityo neki igen megtetszett.

No, most volt ideje, töprenkedett is eleget a Márko!

– Jó, hogy ezt a lyukat, amit a bolond nekem nyitott, könnyűszerrel kinyomhatnám, hogy kiférjek rajta. De meg még a falat is máshelyt. Mennyiből tart az? Akkor aztán elvágnám a száját a Vörösszakállúnak! De mire volna jó? Kint volnék szabadon. Aztán? Így most azért megbűnhődök, amit tettem, ujjal ne mutasson senki énrám, hogy né, ott megy a Kravelityo, apját-anyját elemésztette, gyerünk, fussunk, mert még minket is megöl. Jobb, ha mikor az időmet itten leszolgálom, akkor szabadulok. Csak valami lesz, el nem felejtene.

Nem is felejtették. Kerek ötven esztendő eltelt, mikorra már a Vörösszakállú is a halálát közel érezte és így beszélt a katonáknak:

– Nyissátok meg a pince falát, rég meghalt már a Kravelityo. Halála óráján a bűnét meg is bánhatta. Most már vegyétek ki, hadd nyugodjon földben, békességgel.

Hát ahogy a pince falát megnyissák, kilép a Kravelityo. De nem ám fiatal raklónak, ahogy befalazták! Meg se ismerték, senki se, még a Vörösszakállú se. A haja tiszta ősz, a szakálla még megint, és lehetett vagy hetven esztendő, de kinézett nyolcvannak. Bámulta a Vörösszakállú egy darabig, aztán így szólott hozzája:

– Hej, Márko, Márko, Kravelityo Márko, hát megmaradtál mégis. A Márja magasságos, aki rád vigyázott. Menj el öcsém, a

szél is behordja porral a lábad nyomát.

De hát kerek a világ, hová legyen most már? Kinek kell az öregember? Vén fejjel szolgálni szegődjön el? Kódorogjon egymagába?

No, nem is tett mást a végén, megcélozta a faluja tornyát, s ment toronyiránt, ment haza.

Hanem hát otthon is mit talált? Akár én, ha nyáron délután az ünneplőmet felöltöm, s a ház elé kiállók magamnak, nézgelődni. Aki egyszer erre jött-ment, ismert mind, odaköszöntek mind, hogy hát hogysmint Nápó bácsi, fiatalodunk, fiatalodunk, no, öreg csont, beléd száradt a lélek, te sem mégy már el soha velem együtt, szóval ki így, ki úgy. Most is jönnek-mennek a ház előtt a népek, de ezek mások valahogy. Senki nem köszön már, senki át nem híl már a kocsmába. Csak álldogálok kinn egy darabig, aztán jövök be, beakasztom szépen az ünneplő feketét a szekrénybe, a cúgoscipőmet sámfára alája, hogy az onokám feleséginek egy szava se legyen, aztán lefekszem korán. Mondják meg, mit csináljak? Miért nem tud már éngemet elvenni az Isten?

No, szóval csak aztat akartam kihozni belőle, hogy a Kravelityo Márkóval se volt különbül. Bámulták csak a népek a nagy fehér szakállát, gondolhatták, mit akar ez már itt. Mondta nekik a Márko útjában, amíg a felvégre ért, az anyja házáhol:

– Ejnye, hát meg se ismernek? Én vagyok a Márko, a kis Márko, a mujálo béressé, nem tudják hát? A Kravelityo Márko!

No, akkor tudták már. Ott tülekedett körüle a falu, az anyja házáhol se engedték.

– Szép ember ugyan! Fehér fejével nem áttall ide jőni, a falu békéjit fölverni! A maga történetivel riogatjuk a gyereket ágyba! Bújj hamar a dunna alá, gyerek, mer ehol jó a Kravelityo, kivégez tégedet. Mit akar mitőlünk? Nem gyilkolt mán eleget?

Szétcsaphatnám a fejeteket mindnek – gondulta magába a Kravelityo – de hát annak is mi haszna volna? Mit csinálnák akkor is? Megyek odább egy házzal, jobb lesz. Nincs itt mit keressek.

Azzal kisétált a falujából. Botot vágott magának, faragcsálta mentében, s egy nótát is kitalált hozzá, bánatossat. Nem volt egy nagy nóta, csak amolyan oláhcgányos, kesergős.

Haj, Dévla, Dévla, ergyavo szvito resztyom,

*Arula dá szvito báre csore szom.
Adi gyili andi briga me kergyom,
Adi gyili andi briga la pobiszkergyom.*

(Haj Dévla, Dévla, rossz világot értem!
Ebbe rossz világba nagy volt szegénységem.
Keserves a nótám, keserves a vége,
Keservemben nem emlékszek már az elejére.)
Eldobta a botot. Elhagyta a nótát is. Az se legyen.

Vége az éghöl ilyenén fohászkodott:

– Drága Szúzi Márjám, szépségem! Hallgasd meg a szómat!
Haszontalan öreg lettem én, hetvenesztendős, nyolcvan is talán.
Gyerekfejjel az erőmet nemhogy jóra fordítottam volna, öregségemre
meg mégúgyse tudom. Ott kellene üljek én is a többiekkel, tűzből
parázst kicsippenteni s a pipára nyomni, onokákkal eljátszani, kis
hamislevesen ellenni, régvolt világról mesélgetni. Vedd vissza
erőmet, kérlek, cserébe pedig a bűneimet fordítsd visszájukra.
Egypár évemre még nyugságom lehetne.

Visszafelelt neki a Szúzi Márja az egeikből:

– Nagyot kérsz te túlem, Kravelityo Márko. Megáll itten az Isten
hatalma is. Erődet én adtam, visszaveszem tehát. Bajt hoztál
magadra. Ahogy lehet, segítek ezen is. Csak jó végét lásd,
Kravelityo Márko. Amint egykor megmondtam: valamihöl még Neki
sincs ereje. Most hát eridj haza a faludba.

Megörült a szegény Kravelityo, hogy most már minden jó lesz.
Fordult is hazafele sebtiben, kétszer se mondatta magának.

Ahogy a falujába béért, a népek nagy tisztességgel utat
engedtek neki, csak nézte, mi ütötte őket. Pedig csak azt adták
nekije, ami kijár az öregnek.

Benyitott végre a házuk ajtaján, s anyját ott találta a
kiskonyhába, mint régen. Nem akarta elébb megismerni sehogy se.

– Te volnál az én Márko fiam? Te volnál az én kis fekete
csillagom? Ilyen vén volnék hát? Gyere, a fejedet az ölembe hadd
vegyem, legyél az én kicsi fiacskám! Gyere csöppem, mért nem
jössz?

– Hogyan, anyám? öregember vagyok éni Még tán bibirkélne a
hajamba is, meg a szakállamat motozná! Kinőttem én már abból. De

hát ezen ne vesszünk szót. Apám merre?

– Apád, fiam? Nem mondtam már? Meghalt régen. Háborúba golyó átalütötte.

– Jó, hogy hallom. Huszár volt hát. Pirosruhás. Piros, akár a maga vénséges orcája a patikai pirosittótúl. Harambuszát várja estére? A bolondságából még nem gyógyult ki azóta se?

Az anyja meg se szó, se beszéd, csak fordul le a székről ájultan. No, jobbkor se, abban a szent pillanatban betoppan a Harambusza.

– Hát te, repedt vén karó, te szakállas! Ugyan a ránimmal mit tettél? Nem-e megétetted? Megmondod rögvést, vagy a szakágadba csóvát vetek!

– Maga meg még az a garázda barom, aki volt! Mert ez itt az én édes jó anyám, a maga ránija, maga meg a szép apám, hogy rám annyi gondot viselt. Kikászolódott a tölgyfakoporsóbúl?

Ha a Kravelityo a házból hamarjába ki nem fordul, bizony még a mesének rossz vége lesz. De hát már ment is, róttá az ország útját.

A nagyapám még látta itet a Dunántúlon.

Faluról gyött szegkovácsok mondták eztet, még kisgyerek koromba és mondom, azóta eszembe se volt. De ahogy maguknak most megint összeszedtem, már megbocsássanak énnekem, könnybe lábbott a szemem. Ilyen a vénember. Már bizony könnyen sír.

No de ezzel a mesével, ugyan ha mese, maguk is hogy vannak? Nem maguk is kívánták már, hogy újból kezdhessék az életjüket? Mert én fiatalabb koromba kismiliomszor is kívántam, amit a Kravelityo: hogy ez vagy az bár meg ne történt volna, amit rosszul csináltam. Mármost a Kravelityóval hogy vagyunk? Neki, amit csak életjibe akart, minden sikerült. Aztán a végén mégis mindent vissza akart fordítani. Jó, ez még csak hagyján, mert amit nem mink magunk akarunk és mégis úgy lesz, abba könnyebben beletörődünk. Hát jól van, mondom, kívánja csak, hogy minden a visszájára forduljon. De a vége mit mond a mesének! Ez ám a csuda! Hogyha húsz vén az eszit összeszeti mind, akkor se jó ki ez belőle! Emberi ész eztet ki nem találhatta.

Mert a vége mit mond a mesének? Majd hogy a szájába nem rágja a drága baro Márja a Márkónak: Hát az én fiam föltámasztotta az Isten szentfölsége, de azért az megmaradt, hogy körösztre feszítették! De még ez sem elég! Apja-anyja föltámadott a halálbúi, és mi haszna lett a Márkának belüle?

Borzasztó egy nagy mese ez! Meggyilkolja iket. Nem jó. Feltámadnak? Nem jó.

Mostanába már, ha a családból valakit temetnek, és az asszonya vagy anyja a virasztalón tépi magát meg jajgat, hogy Istenem Uram, mért vetted el, add vissza itet, én már nem szólok hozzája, nem is vigasztalom, mert mi jőne ki belüle? Családi harag, meg mégúgyse szívelnének, mint így. Mert mit mondhatnák? Csak azt, hogy a legnagyobb bajba te volnál, ha most fölülne a koporsóban. Mit gondolnak, én az anyámat úgy szerettem, aki engem szegény tízesztendős koromig szoptatott, hogy azt akartam, vele temessenek, mikor a sírjába letették. De kellene nekem most, hogy föltámadjon? Mentsen az Isten attúl. ő tán az egy, aki tudná, meg is bocsátana, amit most beszélek.

Meséljek még? Ugyan ez a sok mese minek? Itt van, nézzék, amíg maguk itt csak ültek s hallgattak nagyokat, addig nekem ez a

pár kiló sarokszögem meglett. Ha legelőbb hasznukat is látnám, mert csak ülnek itt, mondom, aztán szalmát keresztbe nem tesznek. Hát legalább tartsák neki a száklyát a kohónak, aztán ha szólok, csak fújassák, ahogyan látták éntűlem. Reggelre még ezt a pár csőbilincset le akarnám a vejemtől küldeni a bádogosnak.

Itt van, a vasakat elébb beteszem. Hát kezdjék már, fújassák, az Isten is megáldja magukat.

NADARA JÁNOS MESÉJE

Volt egyszer egy király, szép leánya annak. Olyan szépséges szép, hogy nincs is olyan. A király-apja csak neki egy palotát építtetett, száz szoba abban, hogy ott lakjon, szem ne lássa, mert még szégyenbe talál esni. Ha gyűttek a királyfiak látogatóba, azoknak se mutatta meg a leányát a király, mert úgy gondoskodott, hogy a lány ha szerencsésen megtartsa magát százéves koráig, arra nem szólhat senki semmit se.

No, egyszer aztán történt egy nagy valami. Mert a királynak, miért, miért nem, el kellett menni otthonról. De még ez semmi. Hanem a királykisasszonyka palotájának a kulcsát is az ajtóba bennfelejtette nagy sietségibe, pedig mindig a zsebibe szokta volt hordani.

Hát amint a királykisasszonyka csak nézdegél az ablakon kifele, indulatja jön, hogy sétálni kimenjen. Az ajtót próbálja, nyitva. Mindjárst el is indul a messzi erdő fele.

Amint az erdőbe ott sétált, megsomjazott bizony. Nem is csuda, a sétát nem szokta. De hát vizet hol vegyen? Hazáig messze van, ki nem tartsa addig.

Egy kis putrit egyszer meglát, hát csak megyen afele. Zörget s benyit, asztalnál ül ottan egy vén boszorkány, a Rozsdás. Az volt a neve nekije, hogy a Rozsdás.

Mondja a királyleány, hogy mi járatba, no a Rozsdás kap egy csuprot a polcról s teszi elejbe.

– Itt van, idd meg, leány – azt mondja.

Hát jó. Megissza. Köszöni szépen s az ajtón kifordul.

Csak ám azzal a vízzel megjárta nagyon. Mert a csuporba mindenfajta állat nyála volt beleeresztve, s a királykisasszonyka csömört is kapott attól.

De még ez is csak semmi. Mert megy haza, király-apjával vacsorál s látja ám az ő király-apja, hogy a leány hasa egyre nő. Női az bizony szemlátomást. Hiába a varázsszó, hiába az imádság. Női.

– Te lány, mi van veled?

Csináltatott is neki mindjárt gálát, amolyan vizen úszót ennivalókat rája, s a lányával együtt hamarjába tengerre tette. Nem is messzire jutott vele a lány, megszületett a gyereke nekije, fiúgyermek. Beszélt is mindjárt. Valahányegy állat bőre mind rajta

volt. Nem is köllött annak ruha. Elvult az amúgy is, állatbőrbe. És el ne felejtsem, annyit evett, hogy valahányegy állat volt, annak az ételét mind ő ette.

De közbe az anyját szegényt a láz elvitte. De most már mit csináljanak. Benn voltak legközepe a tengernek, az ennivaló is fogyott mindegyre, elette még a hajósnépek elől is a gyerek, olyan nagyétkű volt.

Mát ez így nem lesz jó. Mit is csináljanak. A gyerek kikormányozta a gálát a parthol, és ott mindjárt ki is kötöttek. Mondja a gyerek a hajósnépeknek, hogy várjanak.

Elindult. Hallott valahonnan valami harangszót, hát aziránt indult. Be is ért a városba hamarosan. Állt a hetivásár nagyba, a gyerek meg csak köti össze a négy sarkukat a ponyváknak, amikbe vannak a mindenfélék a kofák előtt, aztán csak viszi. Mire a vásárosok észhöl kapnak, már a gyerek sehol.

Kinn a gálánál az élelmet szétszította, de bizony az a sok is éppen egy napig tartott csak. Mert a gyerek, valahányegy állat volt, annak az ételét mind ő ette.

Másik nap még csak megint ki a vásárba. Hozza is haza a sok nagy halózásokat a gálából, mindent a világon.

Csak ám a kofák is gondolták: hagyjuk magunkat megrabolni, míg a világ s két nap? Föleszi ez a vagonunkat, ha semmit nem teszünk. Sugdostak-bugdostak, aztán nem gyűtt ki más belőle, minthogy bizony a királynál az ügyet föladták.

No, hogy kiféle-miféle lehet, a király másik nap az égisz hadseregjé a gyerek nyomába küldte. El is elkísérték azok a gáláig, ott meg lödözni kezdtek rája. De a gyerekbe se volt ám hiába az a mindenféle vér, nagyon egy bátor gyerek volt. Elkapdosta sorra a golyókat s dobálta vissza a király hadseregjére. Meg is szalasztotta őket.

A hajósnépek meg elnevezték a gyereket Nadara Jánosnak, már a nagy bátorsága végett.

A gyerek még, mármint a Nadara János, látta, hogy ezt a rabló életet sokáig nem folytathassa, kiadta hát a hajósnépek útját és mondta nekijük, hogy ő már világot próbálni megyen.

Úgy is tett. Vándorolt, bejárt sok országokat, míg egyszer csak nagy erdőbe nem ért. Nagy erdőbe kis putri, oda is csak betért.

Hát a kis putriba az asztalnál ki ült, ugyan mit gondolnak? Hát a Rozsdás, a rozsdás boszorkány, hogy az apró rákok a húsát ennék el!

Mopdja neki a boszorkány:

– De szép mindenféle a te szőröd-tollad, gyerek. Csak ám így leányt nemigen kapsz te magadnak. Hanem a módját én tudom, hogyan lehetne azt onnét levenni. Három évet szolgálsz énnám, meg három napot, akkor le is bűvölöm én azt neked.

Ebben megegyeztek.

Hát se óra se nap, le is tellik a gyereknek az ideje. Hűségeseen szolgált, így aztán ideje leteltével megkérdezi tőle a boszorkány ravaszul:

– No, szolgálám, három év derekas munkádért mit kívánsz fizetségnek?

Közbe a Nadara János már annyi minden bűvös-bájos mesterségeket látott a boszorkánynál, amik mind jó lettek volna neki, hogy az állatbőr egész kiment az esziből. Meg ebbe alighanem a boszorkány keze is benne lehetett, hogy ő ezt elfeledte, de ennek most már hogyan járjunk utána? Elég az hozzá, hogy így volt.

No de akárhogy volt is, nem járt rosszul a Nadara János. Mert ugyan mit választott magának? A boszorkány udvarán volt egy trágyadomb, abba egy ló ugyanmyira beleásva, hogy csak a feje látszott ki belőle. Mondja a Nadara János a boszorkánynak, hogy neki az a ló kell és nem más.

– Jól van, húzd csak ki – mondja neki a boszorkány.

Tett is a Nadara János a nyakára kötőféket s rántott rajta egy akkorát, amilyen csak az erejéből kilellett. Akkorát rántott rajta, hogy a ló nyaka majd kiszakadt. Alig is állott meg a lábán, mikor már kinn volt.

– No, most eredj – mondja megint csak a boszorkány – a bal fülibe van egy zsebkendő, vedd ki és a visszájával töröld meg bal kezeddél háromszor a lovat.

Olyan lett a ló mindjárt, mint a dinnye. Kikerekedett, neki is tüzesedett.

– Most pedig len eredj fel a tyúkpadrásra, egy kosárban ott találod a zabos iszákját, abból abrakoltasd mindég.

Köszönte szépen a Nadara János a boszorkány jóságát,
fölkapott a lova hátára és elporzott véle.

Táltos ló volt, fönn jártak már egészen a fekete felhőbe, mikor csak megszólal a ló:

– János gazdám, úgy ennék! Nem ettem hét éve!

Megijedni nem ijedt meg éppen a Nadara János, hanem csodálkozott ugyancsak. Hát beszél ez a ló? Nyakába vetette hát az iszákot, hadd abrakoljon. A ló meg hogy eszik belüle, csak nem fogy a zab, hát ilyen jó ajándékot kapott a János a boszorkánytól. De most még mit mond a ló:

– János gazdám, úgy innék! Nem ittam hét éve!

– Hát neked inni mit adjak? – kérdi túle a Nadara János.

– Leszállónk a földre – mondja nekije a táltos paripa – onnét aztán már egyszerű. Fát kivágasz párat, egyrakásra rakod. és meggyújtod. Annak a lángját én magamba szívom.

Úgy is lett, csak még, ne feledjem, valami történt közbe. Ahogy lefele ereszkedni kezdenének, a táltos ló kidobta magát a János alól. Mikor a földhől már közeledett, akkor odarepült a ló megint.

– No, hogy érizted magad, János gazdám?

– Mintha egy kicsit a dér csípte volna fülemet

– Tudod-e ez miért volt?

– Hát ha megmondod!

– Azért volt, mikor a trágyadombból kirántottál és a nyakam majd kiszakadt. Tán csak nem haragszol rám, mert én életed végéig hűséggel szolgállak.

– Dehogyan haragszol én rád. Hanem éppen estemben eszembe jött, hogy a boszorkány, a huncut, az állatbűrt rajtam hagyta. Pedig így ám, megmondta, nem kellek lánynak. Mondd meg hát, okos lovam, mitévő legyek.

– Semmiség az, János gazdám. Megmondom mindjárt. Én már akkor a trágyadombban voltam, mikor a boszorkány valahányegy állatnak nyála, mind egybecsurgatta csuporba, s anyádnak inni adta. Megtudtam én akkor, hogy a rontásnak hogyan lesz oldozása. Csak jól figyeljél rám. Leghegyin az üveghegynek lakik egy tündérgyémántos leány, úgy hívják Lulugyi. Lulugyi azért, mert egyszerű gyönyörűséges virága ő a kopasz üveghegynek. Lulugyi lesz az, a tündérgyémántos Lulugyi, aki a te állatbőrödtől nem

irtózkodik. És a rontást a Lulugyi csókja oldja meg terajta. Csak ám hozzája férni nem könnyű, mert a keziért hercegfiak versengenek. Sokuk nyakát szegte már, ahogy a lovuk lába az üveghegy oldalába megcsúszott. Mert visz magával terhet mind. Aranyat zsákszáma. Ha a tündérgyémántos Lulugyi az ablakán kihajol, aki udvarlója kinn áll, minden szaváért aranyat dob be, annyit, hogy megteljen a szoba végre. De ez még egyik széptevőnek se nem sikerült, még ha fölkepeskedett is a hegy oldalán valahogy. Nincs, aki annyi aranyat is magával bírja.

– De hát aranyat honnét veszünk annyit? – kérdezte a Nadara János.

– Egyet se búsulj, jó gazdáin! Ha te engem tűz lángjával minden este megitatsz, arany is lesz garmadával. Én majd teszek róla.

Tett is. Hogyan, hogyan nem, meglelt az arany hamarossan. És el is indultak a kopasz üveghegy fele, a tündérgyémántos Lulugyi megkeresni. Vittek aranyat, háromszor is annyit, mint a többi kérők, hercegfiak.

Estefele, olyan nyolc óra tájt lehetett, mikor a tündérgyémántos Lulugyi ablaka alá megérkeztek. Nem akárhogyan ám, hanem repülve, bizony. Éppen a tündérgyémántos Lulugyi ablaka alá szállottak. Kinn ült a gyönyörűségem, ablakába kinn és ha nem hetvenhét-szer olyan szép volt, ahogy a táltosparipa megmondta, hát akkor engem az Isten innen fölkelni ne segítsen. Olyan egy világi nagyszerű csajóri volt, hogy a csillagok is megkapaszkodtak a bársonyos égbe, mert még csudálkozásukba le találtak volna esni.

Hát elég az hozzá, kezdene már beszélgetni a Nadara János a tündérgyémántos Lulugyival, de az csak leintette őtet.

– Nem akarok én lenni senkié – azt mondja – hogyha csak olyané nem, aki mint a Danuló Vitéz, olyan szépen énekel.

És tényleg, a kopasz üveghegy alatt, lenni a hegy lábánál szépséges szépen énekelt a Danuló Vitéz. Azért is ült kinn a Lulugyi az ablakába, hogy azt meghallgassa,

– No, itt nincs mit keresni – mondja a Nadara János a táltos lovának, s azzal leszállnak a hegy lábához.

– Nahát, milyen járatba vagy? – kérdi a Danuló Vitéz.

– Hát – azt mondja – én abba a járatba vagyok, hogy megtanulnék tetőled énekelni.

– Tudtam ezt én már, még az anyád hasába voltál, hogy ide fogsz kerülni hozzám. Kisebb gondom is nagyobb annál, de megtanítlak. Három nap lesz három év. Csak egy valamit te is megteszel, ha kitanultál.

– Meglesz minden, amit csak kívánsz – mondja a Danuló Vitéznek a Nadara János.

Harmadik utolsó este, mikor a hegy lábáhol énekelni kiállanak, bizony a Nadara János már szebben dzsilavázott, mint a Danuló Vitéz maga.

Megtetszett nagyon is a tündérgyémántos Lulugyinak, jobban, mint a Danuló Vitéz maga.

Kellett a Nadara Jánosnak énekelni egy bánatos-lassút, meg egy gyorsat-vígat, még egy igazi nagy nótát is, hogy a Danuló Vitéz azt mondja neki: „Szép volt, jó volt, elég volt, kitanultál már.”

No, a lassú így volt:

*Csiriklóri, verebóri,
Szálin ande mri blokóri.
T'ábol laké momelóri,
Csiriklóri, verebóri.*

*Daje, daje, mri dajóri,
Szavo héro angyal mange?
Odá héro ángyom tuke.
Midé passól tri dajori.*

(Verebecském, madaracskám,
Ablakomba ott kukucskál.
Láng lobban a gyertya csonkján,
Verebecskérn, ropdaracskám.

Verebecském, madaracskám,
Jó anyámról mi bírt hoztál
Édesanyád a halálán,
Itt maradol mostan árván.)

A gyors meg:

*Phen tar mange, muri gádzsi,
Szar dzsivesz tre romeha?
Map'ucs mandar na pramisto,
Ke marel man szar a dílo.*

(Kis cselédem, mondd meg nékem,
A férjeddél megvagy szépen?
Mit is mondjak kérdésedre?
Verés reggel, délbe, este.)

De a harmadik! Az ám egy nagyón nagyszerű nóta, amilyenre az
öreg romák mondták az én időmbe: Aszi náne – vagyishogy nincsen
mása:

*Ánde
Csirule
Muro
Séro
Mro
Ratóro
Ári folyingya!*

*Avt'ar
Dále
P'andlesz
Ándre
Te naj
K'ére
Muri
Gádzsi!*

(Kilu-
kadt a
koba-
kom
vérem
kifolyt
a lu-
kon!

Hamar
anyám
tépést
rája
fele-
ségem
meg ne
lássa!)

Hát télleg mondta is a Danuló Vitéz nekije, hogy szép volt, jó volt, elég volt, de ami még nagyobb szó, éneklése közbe a tündérgyémántos Lulugyi is szerelmes lett bizony a Nadara Jánosba.

No de a legcifrábbal majd elfelejtem! Hogy az éneklésnek vége lett, mondja a Danuló Vitéz, mi az ő kívánsága. Az ő kívánsága, hogy a Nadara János a tündérgyémántos Lulugyit a kopasz üveghegy leghegyiből hozza le neki, mert ha nem, a fejével rövidebb lesz.

Mondja erre a Nadara János, hogy ehhöl neki három nap gondolkodási idő kell.

Mire a három nap letelik, a Nadara János meg a tündérgyémántos Lulugyi galambposlát váltanak és ez gyün ki belőle:

Ha a Nadara János őt látni akarja, úgy menjen, hogy mégse menjen, ha nem, semmi szerrel nem lesznek egymásé.

Mondja hát a Nadara János a Danuló Vitéznek, hogy készítsen hamarjában ajándékot a tündérgyémántos Lulugyinak. Olyan egy csuda-cimbalmot készítsen, hogy aki játszik rajta, a verő hordozza a kézit. És még egy nagy fiókot bele, hogy a Lulugyi beletérjen, föl a táltos hátára s úgy is hozza majd le.

– No, ez jó – mondja a Danuló Vitéz és el is készíti hamarjában a csuda-cimbalmot.

Csak mikor a táltos hátára fölteszi, észre nem veszi ám, hogy a fiókba a Nadara János benne van. És a táltos paripa viszi föl a Nadara Jánost kopasz üveghegyre. Megy is, nem is, ő is, nem is.

Hát a tündérgyémántos Lulugyi annyira megörült a csudacimbalomnak, hogy a böldogságtúl ájuldozott. Kezibe vette a

verőket, azok meg a kézit vitték a húrozaton. Egyszóval gyönyörűségesen játszott rajta.

Közbe a lány anyja, boszorkány, kemence fölött lovagolt a kakason, és látta, hogy nyílik kifele a cimbalom fiókja és búvik ki belőle a Nadara János. Mondja is a lányának:

– Várjál, csak várjál, te leány! Nem drága lesz a fejed a cimbalomért?

Súgja a Lulugyi a Jánosnak, hogy bújjon vissza, de akkor már késő. Mert már a boszorkány kiszólt a Lulugyi bátyjának s az már jött is, döngő léptekkel, hogy a kopasz üveghegy belérepedezett.

– Jaj, szívein, szép szerelmem, most már mi lesz belőled? Akik még megnyertek volna, azoknak is mind nyakát törte a Trasztuno Manus, hát még a tiédet. Mert az én bátyám ereje messzi földön bíres, azért is hívják Trasztuno Manusnak.

– Csak te semmit ne félj, virágom, Lulugyi!

Azzal már ment is kifele a Nadara János, párbajra. Elkötötte a táltos-lovát, azon repült a Trasztuno Manus elébe. Jött a Trasztuno Manus is, kötőféken a lova. Előbb a lovát huszította a Jánosra, de hát hiába, mert a két ló összeölelekezett, összezsúkolózott, testvérlovak voltak. Akkor meg elkapta a Trasztuno Manus a Nadara Jánost, s úgy levágta, hogy térdig szakadt bele a kopasz üveghegybe. De akkor már a János volt soron! Úgy vágta oda ő meg a Trasztuno Manust, hogy derékig süllyedt le. No, szóval addig addig huzakodtak-birakoztak, mígnem a Trasztuno Manus a kopasz üveghegybe egészen el nem süllyedt.

Boszorkány-anyja meg utánahalt bánatába.

– Szívem, szép szerelmem, te az enyim, én a tied! – és átölelte a tündérgyémántos Lulugyi a Nadara Jánost, mikor eztet meglátta. A Jánosról meg az ölelés nyomán lepattogott mind az állatbőr.

– Jól van már, te leány, hagyj engem békével! Hogy elvegyelek, azt akarod? Akinek lányfejével ennyi baj volt, asszonyfejével meg még úgylis! Jobb barátom a Danuló Vitéz, mint te lennél feleségem!

És levitte neki.

Hogy asszonyt nem ismer, a félelmet se nem ismeri máig se a Nadara János.

No, ne fújássá olyan buzgón, mert még föl találunk robbanni. Úgyis hallják a szomszédok, hogy szirénái a duda és mondják is:

– Nem nyughatik az öreg Nápó, hajnali négykor üti még a vasat! Hogy ki nem tud füstölni már ő is a világ kéményin!

Pedig hát ezek az én természetemet ismerik, hogy délelőtt kinn a napon szunyókálok, délután a vasat magamnak levágom, aztán este a munka, világos-virradtig.

Látják, ezért is van talán, hogy a maiak nemigen mesélnek. Dolgoznak nappal, nyáron, vedelik a vizet, akár a gödény, attúl aztán elbambulnak, egy szó ki nem esik a szájukon s fordítva lesz éppen, mint a mesébe: nem három év három nap, hanem nyolc óra nyolc év. Meg ha a gáz meg nem fojtsa őket időnek előtte, a vízkóráság viszi el. Ahhol a doktorok nem értenek, fura egy betegség az, csak lába-keze dagad, dolgozni nem bír. A Kuszka Verona meg a Ráfel Mári, akik jó leveket főztek erre, hogy a vizet elhajtsák, azok meg hol vannak már?

Azért dolgoztunk mink régiek éjszaka, hősben, csendben, s a magunkét hamarabb meg is csináltuk. Mink ezért nem hagytuk ott az asszonyt özvegynek hat gyerekekkel, meg tízzel, de volt aki tizenhéttel, mert mink nemcsak a kezünk után, hanem az eszünk után is éltünk.

Egyszóval ez az, látják, amit már mondtam is, és ilyen kicsiségekbe is benne van. Hogy a cigányság letett a maga régi szokásairúl, az újat meg bevenni nem bírja. Pedig a máma dívó ruha holnap már avíttra válik, de a bőrünk alatta megmarad olyannak, amint azt Isten teremtetten, a legjobb szabó azon nem igazít. Hogyha rám hallgatnának, én megmondanám sok romának meg gádzsónak is soknak a szemibe. Hiszen nem azért, hogy dicsérjem magunkat, de szép ez a mi fajtánk, ha a szokásunk, erkölcsünk nem is egyezik a gádzsóval. Nincs is olyan legény a nem mifajtánk közt, aki cigánylánnyal ne próbálkozott volna. És hogy soknak sikerült, azt ha másról nem, arról láthatni, hogy hányféle van a cigányba is, egyiknek ilyen orra-szeme, másiknak olyan, hiába, hogy még mostan is a cigány hamarabb vesz el rokonlányt, mint gádzsít. Olyan szép némelyik, hogy hercegnek beillene, trónjáról elűzött hercegnek. És hogy a házassodással úgy vigyáznak, mint hallom a régi fáraók, bizony én azt hiszem, igaz a mese, hogy mink mégis

A FÁRAÓ NÉPE VAGYUNK

Annyit maguk is tudnak, a templomban is meséli a rasaj mindig, hogy az Isten a fáraót addig verte, mígnem beadta a derekát és a zsidókat elengedte. A Mojzesre hallgattak a zsidók akkor, és miért, miért nem, az Isten meg ráhallgatott. Ki is módolta nála valahogy, kijárta vagy tudomiséen, hogy az Isten elvegye a legidősebb fiúgyereket mindenütt azon a vidéken, még a fáraójét is, azazhogy miközülünk egyet, mert mink a fáraó házanépe voltunk, rokonsága.

És ez is azért volt, mert a fáraó a zsidókat elengedni nem akarta.

Sose értettem, mi a fenének köllöttek neki annyira, egyszer egy rasajtúl meg is kérdeztem. No, az aztán azt mondta, hogy a fáraó már eresztette volna iket elsőől fogva, csak az Isten a fáraó szívét megkeményítette, hogy ne engedje iket, és ő meg csodákat kerázhasson. Hát jó, bogaras minden nagyúr, miért ne az Isten.

Elég az hozzá, elengedte végezetre a zsidókat, mert már mondták a többi romák a fáraónak, hogy hagyja, majd csak megleszünk nélkülük valahogy.

No, már ennyibe lett volna a dolog, a zsidók elvonultak, vittek magukkal aranyat, ezüstöt, mindent, ami csak drága a fáraónak volt, és mentek. És még a romaság is örült, hogy noné, mennek, Isten hordja őket

De ahogy a rasaj mondta, az Isten meglátogatta a fáraót, és huszította itet, hogy mit hagyta magát így megrabolni, elvittek ezek mindent. Pedig hát a zsidóknak is az Isten mondta, hogy vigyenek aranyat-ezüstöt, amit csak látnak.

De hát mit cifrázzam annyit, nem mese ez, hanem egy-való-igazság. A fáraó megdühösödött, hogy igaz is, a rák a rossz formátokat, mindenem elvittétek, sereget gyűjtött, kocsit-lovat, aztán gyia utánuk.

Minket is, a rokonságát, csak kocsira föl hamarjába, hiába mondtuk mink nekik, hogy maradjon mán, Isten a zsidók barátja, és akinek Isten a barátja, az könnyen üdvözl, meg a tűzre is valakinek vigyázni kéne, amíg ő éllesz, szóval hiába. Rakott minket is föl, csoró rokonságát, kocsira-lóra, aztán gyia.

Meg is lett a baj, ahogyan mink bejósoltuk. A pusztán szerencsésen átjutottunk még, akkorra már a zsidók a Veres-tenger

közepibe jártak. A Mojzes a vesszejével a vízre rácsapott, szétvált a víz és száraz lábbal jutottak át rajta.

Nem ám a fáraó meg a sereg! Nyomukban a zsidóknak épp a tenger közepibe jártak ők is, mikor már a Mojzesék átjutottak. No, a Mojzes a vesszejit fogta megint, a vízre rásuhintott, az még összezsapott megint, bizony, a fáraó, meg a sereg feje fölött.

Odaveszett a fáraó meg az egész nép!

Azazhogya az egész mégse. Mert mink romák, a háznép, a túlsó parton megmaradtunk, vártuk a végét a dolognak, hadd marakodjon az öcsénk az Isten szentelt vitézeivel.

No, mikor a víz a feje fölött összezsapott, megfordultunk azzal, hogy *dzsasz k'ére*, majd magunk közül az új fáraót megválasztjuk, aztán jól is van.

De az Isten mirőlünk sem felejtkezett meg. Még egy nagy csudát kerázok, gondolhatta. Forgószelet bocsátott miközénk, olyat, hogy kocsit-lovat elvitt, szétszalasztott. Mire észhöl kaptunk, már sehol semellik, a rokonság széjjel, ki napszállatra, ki naptámadatra.

Azóta vagyunk így szerte e világban.

És így vészett oda a mi nemzetünk legharciasabbja is.

No de még egy szót, hogy a végére térjek. Mi lett a zsidókkal? Mondják, hogy a pusztaságba még negyven évig vándoroltak, és a hazáját közülük egy se láthatta. Kit a nagy forró napsütés vitt el, kit a vékonyfóság.

Közbe a többi népek, akik se így, se úgy, az Istennek se barátjuk, se ellenségük, megvoltak vígan. Végezetre az Isten a zsidókat is szétszórta, akár minket, pedig nekik kedvezett.

Hát mondok én valamit. Nekem az Isten ne kedvezzen, velem ne barátkozzon, hagyjon engem magamnak.

Csak ezt a rasajnak meg ne mondják, mert idejár néha és hoz nekünk ruhákat, ezt-azt.

Mert bizony nem mondhatom, hogy imitt-amott rá nem szorulnák, öregember vagyok, egyvégtibe a nagy munkákat nem bírom már. Ritka az ilyen, hogy van kinek mondjam a mesét. Az idő múlását ilyenkor észre se veszem.

Így volt ez régen is, még az apám meg öregapám idejébe is. Nagy téli esteiken, mikor a tyúkok, mink is akkor tértünk ágyba. Azazhogy nem is ágyba, mert tizenhatan voltunk, szalma volt a fal mellett leszórva, arra tett le anyánk minket, nagy dunna alá, ott mászkáltunk, hengergőztünk, csipkodontuk egymást, míg a kezünk lábunk összegubancolódott. Akkor aztán ott hevertünk álomba, egy csomóba. No, az anyám akkor egypár lapáttal még az avas zsírból a tűzre rádobott, aztán lefeküdt ő is, közénk, ahol maradt hely. Apám meg a vasakat levágta s rakosgatta a holnapi munkához. Végre aztán közénk keveredett ő is.

Hajnalba arra ébredtünk, hogy már visít a fűjő. Hamar kaptuk magunkat, mind ahányon voltunk, kicsi-nagy, ki a műhelybe. Segíteni, mert a Nadara Jánosnak még egy hősi tétül az apánk mára ígérte, s aki nem dolgozik, az be a városba se mehet kocsin.

Csütörtökig a szeg összegyűtt, egy-két kocsifuvarra való, akkor meg hajnalba, még sötét volt, befogtunk szép kis szegedi fonalos szekerekbe. Így a rokonság is. A faluból tíz-tizenöt szekér megindult Pestnek, az aljban a szeg szépen osztályba, mink meg a tetején, gyerekek, apánkkal. Már megvoltak a vásárosok, ahová menjünk, meg pallérok, ilyenek vették a munkánkat. Előbb a pallérokból hajtottunk. A kapujuk előtt, apám, ahogy volt, bőgatyásan-mezítlábasan leszállón, bezörgetett. A pallér már várt nagyon mindünket, nem morgolódott egyik se, hogy mért ilyen korai órában. Vették volna átal a szöget, mind amennyi csak volt, de apám a dörgést nagyon ismerte velük. Végre úgy egyeztek, hogy csinálnak írást harminc kiló rabitz-szege, a pallér kifizet huszonötöt, apám meg ad összesen húsz kilót. Így jól járt mindenki, mert a pallér is keresett öt kiló szög árát, apám is, de az se vette sose észre, akinek a házába harminc kiló rabitz-szög helyett húsz kiló került.

Akkor még a vásárosoktól, azok meg a maradékon osztottak, sarokszegen, iszkában, egypár csatomabilincsen, ilyesmin. Egy

hétre valónk szépen meglett délire, fordítottuk hazafele a szekerünk rúdját.

Csak a rendőröktől, miért, miért nem, nagyon féltünk. Mink gyerekek már bújtunk le a kocsi aljába, ha a csúcsos sisakját megláttuk. Riasztott is vele apánk:

– Dikhesz le csacsune! Máj o doj tergyol! – Odanézz! A rendőr ott áll! Mindjárt visz is!

De azért ő is a lovak közé csapott.)

Akkor nekünk, ha a csendőrzargatást nem vesszük, nagyon jó életünk volt, ahogy visszaemlékezek.

– Na parovav me nika szaha – mondogatták az öregek. Nem cserélnék én senkivel se világot. Mer te me kaná jék dij bútikerá, o gádzsó saj kér el cilo kurko – mert egy napi munkám árát a paraszt ha egy hét alatt megkeresi.

Csak bolondul éltünk. Mert mi nem tudtuk, mi az egy szép lakás, egy jó ruha. Az iparkodó parasztról ezt danoltuk:

Náne lóve, náne masz,

Náne kotor balevasz...

(Se pénz nincsen, se sonka,*

Se egy darab szalonna...)

Mink meg ettük a drága libát napszámba, s ha parasztot láttunk, kiköptünk.

– K'andel duval – bűdös messziről – ez járta.

A paraszt meg ugyanígy velünk. Szemét cigány, bűdös cigány! Egyazon jármot nyögtük pedig mindahányon.

Szóval mondom én maguknak: ha az Isten én volnák, igazságot tenni akkor se tudnák. Csak egy valamit a jóemlékezetükbe ajánlok. Akkor parasztot szólították földművesnek a hivatalos emberek, a cigányt meg csak cigánynak. Máma a paraszt az paraszt és ez jól is van. Elvégre ezzel le nem alacsonyítsuk. Becsületes munkával keresi a kenyerit. De a cigányt hivatalosan nem szólítsák semminek se, népzénésznek a muzsikust vagy tudomásán minek. Csak a gádzsó némelyikje utál minket, ez se szembe, csak úgy a hátunk mögött, hogy nőné, a piszkos cigány.

Magyar vagyok, persze hogy magyar, itt született, itt élt, itt kaparták el a hetedik őszám is. De nem bánom. Ha jobb így a gádzsónak, hadd legyek cigány. A véretem le nem tagadom.

De akkor járassák az én kisonokámat is olyan iskolába, amilyenbe lehet a tótot, meg a svábot, meg az olájt. Szóval olyanba, ahol a szép cigány szóra, mesére, történetre, nótára ráviszik, hogy mondhassa a többi gyerekeknek, akik korminak, meg füstösnek csúfolják, hogy igen, én cigány vagyok. Beszédem is van olyan, mint a tietek, mesém is, nótám is, minden, amitűi nép egy nép. Akkor majd masabbak leszünk, ha a becsülést, ami a munkánk után is kijárna, megkapjuk.

En mondom ezt maguknak, az öreg Nápó, az én kilencvenegynéhány éves fejem, aki már jót-rosszat megélt.

Hát jőjenek el máskor is, és ha lehet, megint egy-két szivart az olcsóbbik fajtából.

CIGÁNY SZAVAK MAGYARÁZATA

Bármilyen nyelvet beszélnek is a cigányok, egy-egy cigány szó mindig csúszik közbe, az illető nyelv ragjait, végződéseit felvéve. Keveréknyelvnek nem is igen nevezhető beszéd ez, oly csekély ugyanis a cigány nyelvi elemek beleszívargása.

A magyarba oltott cigány beszédet szinte az országban mindenütt hallja az ember, de leginkább a fővárosban, ahol már kevesen beszélnek a tiszta cigány nyelvet, jöllehet a cigány több, mint az ország más részein. Külvárosokban a cigány szavak jó részét a vagányok is átvették, így alakult ki például a „Tripolisznak” és a külső Váci út környékének jellegzetes, és csak „bennszülött” számára érthető tolvajnyelve.

Az ország egyéb vidékein a legtöbb cigány jól érti még ezt az ősi nyelvet, melynek alap-szókincsében máig is sok a tiszta szanszkrit szó. A nyelvnek azonban nemcsak konzervativizmusa bámulatos, hanem hogy máig is teremő erejű maradt: új fogalmakra több-kevesebb késéssel új szavakat alkot. Életrevaló nyelv tehát.

Néhány szavát a mesék megértésének könnyítésére közlöm.

ángruszti – gyűrű

asunesz – ide hallgass!

baro – nagy

basavázni (*te basaven*) – muzsikálni

bokhalós (*bokhalo*) – éhes, *bokhalipe* – éhség

bútizni (*te bútyaren*) – dolgozni

csaj – lány, *csajóri* – lányka

csalavázni (*te csalaven*) – verni

csávó (*cs’ávo*) – legény

csiriklóri – madárka

csórelni (*te csóréni*) – lopni, *csórelás* (*csőribe*) – lopás, *csoró* – szegény

cs’uri – kés

csücske – mitugrász, jelentéktelen alak, zöldfülű

Dél, *Dévla* – Isten, *Déloro* – Jézus (Istenke), *dél o Dél laci rat* – adjon Isten jóestét, *o Dél te márel tri gódi* – az Isten verje meg az agyadat!

dűvős – kontrás

dzsanázni (*te dzsanen*) – tudni

dzsasz k'ére – menjünk haza
dzsilavázni (te dzsilaven) – énekelni
gádzsó – nem cigány fajtájú férfi, vagy paraszt
kerázni (te keren) – csinálni
kerózni – söntésben állóvendégeknek alkalmilag muzsikálni, vagy lakások elé „ünnepet köszönteni” eljárni. (Csak mint zsargon szó ismeretes.)
kohány v. kohán – cigány (zsargon szó)
korojovav – vakuljak meg!
lavuta – hegedű!
lulugyi – virág (a mesében mint lánynév)
mangelni (te mangu) – kéregetni
marázni (te máren) – verni
miriklo – gyöngy (a mesében mint leánynév)
more – cigány (mint pl. a „dade”, cigányok megszólítására használt magyar gúnyszó)
náne – nincs, *náne szó te kan* – nincs mit enni
péro – cigánysor, cigánynegyed faluban vagy városban
piázni (te pien) – inni
puro – öreg, *puro rom* – öreg cigány
rajó (raj) – úr, *rajkó* – cigánygyerek (szó szerint úrfi), *rajkano*
raklo – úrigyerek
raklo – parasztleány, *rakli* – parasztlány (városiak cigányleányre-lányra is mondják)
ráni – szerető (eredetileg *pirani*)
rasaj – pap
rodázni (te roden) – pénzt keresni
roma (rom) – cigány férfi
sukár (sukar) – szép
Trasztuno Manus – Vasember
troszka – salak (vagy cigányosan „sallag”)
zorálós (zorálo) – erős